

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ
ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ
ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΑΤΩΝ**

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΡΟΖΗΣ

ΜΑΙΟΣ/2024

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ
ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ
ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΡΑΤΩΝ**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ευρωπαϊκή Πολιτική
και Διακυβέρνηση στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος**

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΡΟΖΗΣ

ΜΑΙΟΣ/2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μιλτιάδης Ρόζης, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίο Νεάπολις δεν υποδηλώνει
απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Μιλτιάδης Ρόζης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η σύγκρουση Ελλάδας – Τουρκίας υπό το πρίσμα της ισχύος και της στρατηγικής των δύο κρατών.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στιςαπό τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος):

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Υπεύθυνη Δήλωση

Ο Μιλτιάδης Ρόζης, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η σύγκρουση Ελλάδας – Τουρκίας υπό το πρίσμα της ισχύος και της στρατηγικής των δύο κρατών», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Ευχαριστίες

Πρωτίστως, θα ήθελα εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κλάψη Αντώνιο, για τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγηση την οποία προσέφερε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου Μαρία και την κόρη μου Μυρτώ, για την αμέριστη συμπαράσταση και την τεράστια υπομονή την οποία επέδειξαν κατά το διάστημα εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Περίληψη

Η ελληνοτουρκική διένεξη παραμένει ένα από τα φλέγοντα ζητήματα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, το οποίο διαχρονικά παραμένει άλυτο, ενώ την τελευταία πενταετία έχει ενταθεί λόγω των αναθεωρητικών τάσεων της Τουρκίας στην περιοχή. Οι τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο συνεχίζονται, ενώ η αυξανόμενη τουρκική επιθετικότητα έχει οδηγήσει σε επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, αυξάνοντας την πιθανότητα για μία ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία. Κύριος στόχος της παρούσας εργασίας, είναι να δοθεί απάντηση στο αν τα δύο κράτη θα οδηγηθούν τελικά σε μία ένοπλη σύγκρουση. Για την απάντηση του υπόψη ερωτήματος, έχει χρησιμοποιηθεί εκτεταμένη βιβλιογραφία και έρευνα στο διαδίκτυο, ενώ η εργασία έχει δομηθεί σε επτά κεφάλαια. Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, στο οποίο αναλύονται εκτενώς η έννοια της ισχύος και οι υλικοί συντελεστές της, καθώς επίσης και οι βασικές στρατηγικές που ακολουθούν τα κράτη. Στη συνέχεια, διερευνώνται οι υλικοί συντελεστές Ελλάδας και Τουρκίας, με σκοπό την αποτίμηση της ισχύος των δύο κρατών και την εξαγωγή συμπερασμάτων, σχετικά με την πιθανότητα μίας ένοπλης σύγκρουσης ανάμεσα στα δύο κράτη. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η αποτροπή είναι η λέξη κλειδί για να αποφευχθεί μία εμπόλεμη σύγκρουση ανάμεσα στις δύο χώρες.

Λέξεις κλειδιά: Ελλάδα, Τουρκία, Ελληνοτουρκική διένεξη, Αιγαίο, Ισχύς, Στρατηγική, Αποτροπή, Ισορροπία Ισχύος

Abstract

The Greek-Turkish conflict remains one of the burning issues in the Southeast Mediterranean region, which has remained unresolved over time, while in the last five years it has intensified due to Turkey's revisionist tendencies in the region. Turkish claims in the Aegean continue, while increasing Turkish aggression has led to the deterioration of Greek-Turkish relations, increasing the possibility of an armed conflict between Greece and Turkey. The main objective of this paper is to answer whether the two states will ultimately lead to an armed conflict. To answer this question, extensive literature and internet research has been used, while the paper has been structured in seven chapters. First, the theoretical framework of the work is presented, in which the concept of power and its material factors are extensively analyzed, as well as the basic strategies followed by the states. Then, the material coefficients of Greece and Turkey are investigated, in order to assess the power of the two states and draw conclusions about the possibility of an armed conflict between the two states. According to the research findings, deterrence is the key word to avoid a warlike conflict between the two countries.

Key words: Greece, Turkey, Greek-Turkish conflict, Aegean, Power, Strategy, Deterrence, Balance of Power

Πίνακας περιεχομένων

Πνευματικά δικαιώματα	i
Σελίδα Εγκυρότητας	ii
Περίληψη	iii
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2: Η Ισχύς	3
2.1: Η Έννοια της Ισχύος.....	3
2.2: Τα Χαρακτηριστικά της Ισχύος και οι Συντελεστές της	4
2.2.1: Η Γεωγραφία	5
2.2.2: Ο Πληθυσμός.....	6
2.2.3: Οι Πηγές Πλούτου και η Οικονομία	7
2.2.4: Οι Ένοπλες Δυνάμεις.....	8
Κεφάλαιο 3: Οι Στρατηγικές των Κρατών	9
3.1: Πόλεμος.....	9
3.2: Πειθαναγκασμός.....	10
3.3: Εξισορρόπηση	10
3.4: Διαίρει και Βασίλευε	11
Κεφάλαιο 4: Η Ελληνοτουρκική Διένεξη στο Αιγαίο	12
4.1: Οι Θαλάσσιες Ζώνες	12
4.2: Η Αμφισβήτηση Εδαφών.....	15
4.3: Η Αποστρατικοποίηση των Νησιών του Αιγαίου	15
4.4: Εθνικός Εναέριος Χώρος και FIR Αθηνών	16
Κεφάλαιο 5: Η Ισχύς της Ελλάδος	17
5.1: Γεωγραφία	17
5.2: Δημογραφία	19
5.3: Οικονομία	21

5.4: Ένοπλες Δυνάμεις	25
Κεφάλαιο 6: Η Ισχύς της Τουρκίας.....	30
6.1: Γεωγραφία	30
6.2: Δημογραφία	32
6.3: Οικονομία	33
6.4: Ένοπλες Δυνάμεις	36
Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα.....	42

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Όπως παρατηρείται τα τελευταία έτη, η ελληνοτουρκική διένεξη εντείνεται όλο και περισσότερο, γεγονός το οποίο οφείλεται στις αυξανόμενες μαξιμαλιστικές διεκδικήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο και όχι μόνο. Ως αποτέλεσμα, οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας επιδεινώνονται διαρκώς, καθιστώντας στο βάθος μία ένοπλη σύγκρουση ως ένα αρκετά πιθανό σενάριο, ανάμεσα σε δύο κράτη τα οποία μάλιστα είναι μέλη της ίδιας συμμαχίας. Ενδεχόμενη ελληνοτουρκική σύγκρουση, θα σήμαινε έναν ακόμη πόλεμο στην ευρωπαϊκή γειτονιά, μετά από τον ρωσο-ουκρανικό, ο οποίος θα είχε τραγικές συνέπειες σε όλα τα επίπεδα για την ευρωπαϊκή ήπειρο, αφού η Ελλάδα αποτελεί το Νοτιοανατολικό σύνορο της Ευρώπης.

Η παρούσα διπλωματική εργασία, καλείται να δώσει απάντηση σε ένα ιδιαίτερα φλέγον ζήτημα, το οποίο έχει απασχολήσει και συνεχίζει να απασχολεί την ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Πρόκειται για ένα ζήτημα υψίστης σημασίας για το ελληνικό κράτος, το οποίο έρχεται αντιμέτωπο με υπαρξιακή απειλή, ενώ απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τόσο τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του ΝΑΤΟ. Οι εξελίξεις πάνω σε αυτό είναι συνεχείς και αδιάκοπες και για αυτό το λόγο κρίνεται αναγκαίο να πραγματοποιηθεί η διερεύνησή του με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία και δεδομένα. Επιδιώκεται με αυτόν τον τρόπο η εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων, τα οποία δίνοντας σαφή απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα θα οδηγήσουν σε νέα ευρήματα, τα οποία θα προάγουν την υπάρχουσα επιστημονική γνώση. Βασικό κριτήριο για την επιλογή του θέματος της έρευνας, υπήρξαν οι τελευταίες εξελίξεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα την τελευταία πενταετία και οι οποίες ανέδειξαν τη σπουδαιότητα του διαχρονικού ζητήματος της ελληνοτουρκικής διένεξης.

Σκοπός της εργασίας, είναι η απάντηση του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος, το οποίο είναι το εξής: *«Θα οδηγηθεί σε εμπόλεμη σύγκρουση η Ελλάδα με την Τουρκία;»*. Το παραπάνω θα επιτευχθεί μέσω της διερεύνησης της ισχύος και της στρατηγικής των δύο κρατών, το χρονικό διάστημα των τελευταίων πέντε ετών. Για να καταστεί εφικτή η απάντηση του υπόψη ερωτήματος, το οποίο αποτελεί το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της διπλωματικής, θα πρέπει πρώτα να απαντηθούν κάποια επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα τα οποία αναμένεται να προκύψουν κατά τη διάρκεια της εργασίας τα οποία είναι τα εξής: *«ποιο το μέγεθος της ελληνικής ισχύος σε σχέση με την αντίστοιχη τουρκική;»* και *«πώς έχει μεταβληθεί η ισχύς των δύο χωρών την τελευταία πενταετία;»*

Η εργασία έχει δομηθεί σε επτά κεφάλαια (με το πρώτο να αποτελεί την εισαγωγή και το τελευταίο τα συμπεράσματα) όπως παρακάτω:

- Το δεύτερο και το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνουν το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο βασίζεται η εργασία. Αρχικά, γίνεται ανάλυση της θεωρίας της ισχύος και των συντελεστών της, με έμφαση στους υλικούς συντελεστές (γεωγραφία, πληθυσμός, πηγές πλούτου, ένοπλες δυνάμεις), ενώ στη συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικές στρατηγικές των κρατών (πόλεμος, πειθαναγκασμός, εξισορρόπηση, διαίρει και βασίλευε).

- Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση του προβλήματος της ελληνοτουρκικής διένεξης ενώ παρατίθενται οι απόψεις άλλων συγγραφέων πάνω σε αυτό.

- Στο πέμπτο και στο έκτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μελέτη της ελληνικής και της τουρκικής ισχύος. Εξετάζονται οι υλικοί συντελεστές της ισχύος και η μεταβολή τους στο διάστημα των τελευταίων πέντε ετών, ώστε να γίνει εκτίμηση του μεγέθους της ισχύος κάθε χώρας και μία μεταξύ τους σύγκριση. Σκοπός αυτού του μέρους είναι να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με το πώς η ισχύς επηρεάζει την πιθανότητα μίας ένοπλης σύγκρουσης ανάμεσα στα δύο κράτη.

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιείται τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα επιτυγχάνεται με τη διερεύνηση, την ανάλυση και τη σύγκριση οικονομικών, δημογραφικών και άλλων αριθμητικών μεγεθών, ενώ η ποιοτική έρευνα πραγματοποιείται μέσω της κριτικής ανάλυσης δευτερεύουσας βιβλιογραφίας. Ειδικότερα, παρατίθενται πληροφορίες από δευτερογενείς ή πρωτογενείς πηγές, μετά από κριτική ανάλυση, ενώ αντλούνται πληροφορίες από δευτερογενείς πηγές όπως βιβλία, επιστημονικά άρθρα, εφημερίδες, περιοδικά και πολυμέσα του διαδικτύου.

Κεφάλαιο 2: Η Ισχύς

Σύμφωνα με τον Hans Morgenthau (1985:31), η διεθνής πολιτική δεν είναι τίποτα άλλο από έναν «αγώνα για ισχύ», ενώ κατά τον Carr (2016:97), «η πολιτική είναι κατά μία έννοια πολιτική της ισχύος». Ο Mearsheimer (2001:55), από την πλευρά του υποστηρίζει ότι η ισχύς «βρίσκεται στο επίκεντρο της διεθνούς πολιτικής...». Από τα παραπάνω μπορεί κανείς να διακρίνει την εξέχουσα σημασία της ισχύος στην πολιτική, καθώς επίσης και ότι ισχύς και πολιτική είναι δύο έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι, να παρουσιαστούν αρχικά ορισμένες επιστημονικές απόψεις για την έννοια της ισχύος. Στη συνέχεια να γίνει ανάλυση των συντελεστών της ισχύος, εστιάζοντας στους υλικούς συντελεστές, καθώς αυτοί θα αποτελέσουν τη βάση για την εκτίμηση της ισχύος των δύο χωρών, Ελλάδας – Τουρκίας.

2.1: Η Έννοια της Ισχύος

Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη (2004), η ισχύς έχει κατά καιρούς οριστεί με διάφορους τρόπους. Ένας από αυτούς, αναφέρεται στη δυνατότητα να ενεργεί κανείς με θετικό ή αρνητικό τρόπο πάνω σε κάποιον ή σε κάτι, ενώ σε άλλη περίπτωση μπορεί να αφορά τη δυνατότητα πρόκλησης αποτελεσμάτων τα οποία σε διαφορετικά δε θα συνέβαιναν. Η ισχύς κάνει συχνά την εμφάνισή της ως δύναμη, τονίζοντας την υλική πλευρά της, η οποία περιλαμβάνει τα υλικά και φυσικά μέσα, τα οποία μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει με σκοπό την επιβολή της βούλησης του. Σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζεται ως εξουσία, αφορώντας κυρίως την ηθική και πολιτική δυνατότητα άσκησης ισχύος. Τέλος, η ισχύς λαμβάνει την έννοια της επιρροής, η οποία σχεδόν ταυτίζεται με την έννοια της ισχύος, αφού «η ίδια η ισχύς δημιουργεί επιρροή και η επιρροή προσδίδει ισχύ» (Κουσκουβέλης, 2004:142).

Ο Ηρακλείδης (2019), αναφέρει ότι η έννοια της ισχύος αποτελεί κεντρική έννοια των Διεθνών Σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής. Κατά τη ρεαλιστική θεωρία, πρωταρχικός σκοπός των κρατών είναι η βελτίωση της συγκριτικής θέσης της ισχύος αυτών, με σκοπό την επιβίωση στο διεθνές στερέωμα. Επιπλέον, η ισχύς λαμβάνει στη διεθνή πολιτική, πέντε βασικά διαφορετικά νοήματα τα οποία σχετίζονται με τα κράτη: α) η ισχύς ως στόχος των κρατών στη διεθνή σκηνή, β) η ισχύς ως μέτρο υπολογισμού της επιρροής επί άλλων διεθνών δρώντων γ) η ισχύς ως μέσο εξασφάλισης της

ασφάλειας δ) η ισχύς ως μέσο ελέγχου σε πηγές και δυνατότητες ε) η ισχύς ως στάτους το οποίο δε διαθέτουν όλα τα κράτη (Ηρακλείδης, 2019)

Ο υπολογισμός της ισχύος ενός κράτους πραγματοποιείται λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τις στρατιωτικές και οικονομικές του δυνατότητες. Τα κράτη τα οποία διαθέτουν αξιόλογη ισχύ στην παγκόσμια σκηνή, αποκαλούνται μεσαίες, περιφερειακές, μεγάλες δυνάμεις, υπερδυνάμεις και ηγεμόνες. Σημειώνεται ότι ισχύς μπορεί να λάβει δύο έννοιες. Η μία αφορά την πολιτική, την οικονομική και τη στρατιωτική ικανότητα ενός κράτους και υπολογίζεται μέσω της εκτίμησης της οικονομίας του πληθυσμού, των ενόπλων δυνάμεων και των οπλικών συστημάτων, της ικανότητας ηγεσίας, διπλωματίας κ.α. (Ηρακλείδης, 2019)

Ο Κουλουμπής (2008), θεωρεί ότι έννοια της ισχύος δεν είναι δυνατόν να οριστεί με εύκολο τρόπο καθώς υπάρχει ασυμφωνία για το αν θα πρέπει να θεωρείται ένα σύνολο μετρήσιμων στοιχείων, το οποίο περιλαμβάνει την οικονομία, τον πληθυσμό και τις ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους, ή αν αναφορά κυρίως σχέσεις μεταξύ δρώντων. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για τον μέτρηση της ισχύος ενός κράτους είναι ο υπολογισμός των μετρήσιμων χαρακτηριστικών του (Κουλουμπής, 2008).

2.2: Τα Χαρακτηριστικά της Ισχύος και οι Συντελεστές της

Για την κατανόηση της ισχύος, πρέπει να γίνεται προσπάθεια για τον προσδιορισμό συγκεκριμένων **χαρακτηριστικών**. Αυτά μπορεί να είναι α) ο φορέας της ισχύος β) το μέγεθός της ισχύος γ) ο τομέας στον οποίο εφαρμόζεται δ) η αποτελεσματικότητά της ε) το σημείο ισορροπίας στ) και το κόστος που απαιτείται για να χρησιμοποιηθεί. Τα κράτη διαθέτουν συγκεκριμένους συντελεστές ισχύος, σύμφωνα με τους οποίους δύναται να μετρηθεί η ισχύς. Με βάση αυτούς τους συντελεστές κάποια μπορούν να θεωρηθούν πιο ισχυρά άλλα κράτη και να χαρακτηριστούν ως μεγάλες δυνάμεις ή υπερδυνάμεις. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι συντελεστές ισχύος δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τα κράτη ανεξαρτήτως σε όλα τα ζητήματα, αλλά μόνο σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριοτήτων. Ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος παίζει ρόλο στην ισχύ, είναι η **έντασή** και η **αποτελεσματικότητά** της καθώς υπάρχει περίπτωση ένα συντελεστής να διατίθεται σε διάφορα κράτη, να διαφέρει όμως ως προς την αποτελεσματικότητά του. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ισχύς υπάρχει στα πλαίσια ενός διεθνούς συστήματος και δε δύναται να ασκείται απεριόριστα, αλλά υπάρχει μεταξύ των κρατών μία σχέση ισχύος και ένα σημείο

ισορροπίας της ισχύος. Τέλος, η δημιουργία και η άσκηση ισχύος φέρει κάποιο **κόστος**. Το **κόστος δημιουργίας** μπορεί να είναι απόλυτο ή σχετικό από τη στιγμή που οι πόροι ενός κράτος είναι περιορισμένοι και η κατεύθυνση τους προς έναν τομέα γίνεται εις βάρος κάποιου άλλου. Το κόστος άσκησης της ισχύος μπορεί να λαμβάνει τη μορφή πολιτικού, οικονομικού, περιβαλλοντικού, ηθικού, η ανθρώπινου κόστους (Κουσκουβέλης, 2004).

Κατά τον Κουλουμπή (2008), η ισχύς ενός κράτους εξαρτάται τόσο από υλικά όσο και από ανθρώπινα στοιχεία, αλλά και από το αν είναι πρόθυμο να προβεί στην άσκηση της ισχύος του. Διακρίνει τα χαρακτηριστικά της ισχύος σε απτά, τα οποία αφορούν τον πληθυσμό, το έδαφος, τους φυσικούς πόρους, τη βιομηχανική και αγροτική ικανότητα, τη στρατιωτική ισχύ και την ικανότητα κινητοποίησης της και σε **απροσδιόριστα** κάποια εκ των οποίων είναι η ηγεσία. Η προσωπικότητα, το είδος διακυβέρνησης, η κοινωνική συνοχή κ.α. (Κουλουμπής, 2008)

Ο Κουσκουβέλης (2004), προτείνει τη διάκριση των συντελεστών ισχύος σε υλικούς, λειτουργικούς και υποκειμενικούς. Η υλικοί συντελεστές περιλαμβάνουν τη γεωγραφία τον πληθυσμό, τις πλουτοπαραγωγικές πηγές και τις στρατιωτικές δυνάμεις. Οι λειτουργικοί αφορούν το πολιτικό σύστημα ενός κράτους, τη διοίκηση του, την κινητοποίηση στρατιωτικών δυνάμεων και τη θέση του στο διεθνές περιβάλλον, ενώ τέλος, οι υποκειμενικοί συντελεστές περιλαμβάνουν την ηγεσία και το κύρος ενός κράτους (Κουσκουβέλης, 2004).

Όπως γίνεται κατανοητό από την παραπάνω ανάλυση, για τον καθορισμό της ισχύος ενός κράτους, υπάρχουν διάφοροι συντελεστές οι οποίοι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη. Ωστόσο, λόγω του γεγονότος ότι η παρούσα εργασία βασίζεται στη θεωρία του νεορεαλισμού, θα εστιάσει στους υλικούς συντελεστές, σε μετρήσιμα δηλαδή στοιχεία τα οποία αφορούν τις υλικές ικανότητες ενός κράτους. Ειδικότερα, στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι τέσσερις βασικοί υλικοί συντελεστές, η γεωγραφία, ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου και οι ένοπλες δυνάμεις, με σκοπό τον υπολογισμό και τη σύγκριση της ισχύος Ελλάδας – Τουρκίας σε επόμενο κεφάλαιο.

2.2.1: Η Γεωγραφία

Η Γεωγραφία ενός κράτους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη χάραξη, την υιοθέτηση και την άσκηση πολιτικών από αυτό. Συνήθως συνδέεται με την **έκταση** του κράτους, τη **θέση** στην οποία βρίσκεται, τη **μορφολογία** του εδάφους και το **κλίμα** του. Η μεγάλη έκταση μπορεί να λειτουργήσει ως πλεονέκτημα, αφού προσδίδει σε μια χώρα

στρατηγικό βάθος, συντελώντας στη δυσκολία κατάκτησή της, αλλά και ως μειονέκτημα, καθώς δυσχεραίνει την οργάνωση της. Επομένως, μία χώρα μεγάλης έκτασης, δε σημαίνει αυτόματα ότι είναι ισχυρότερη από μία άλλη μικρότερης έκτασης, αφού πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες (Κουσκουβέλης, 2004).

Ένας από αυτούς είναι η μορφολογία του εδάφους, η οποία αφορά αν μία χώρα είναι ορεινή, πεδινή ή νησιωτική. Θα πρέπει να σημειωθεί και εδώ, ότι ανάλογα την περίπτωση, τα μορφολογικά χαρακτηριστικά μπορούν να λειτουργήσουν θετικά ή αρνητικά για μία χώρα. Για παράδειγμα, η κατάκτηση μίας ορεινής χώρας μπορεί να είναι δυσκολότερη σε σχέση με μία πεδινή, όμως μία πεδινή χώρα με μεγάλες καλλιεργημένες εκτάσεις μπορεί να έχει καλύτερα θρεμμένο πληθυσμό (Κουλουμπής, 2008).

Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος μπορεί να επηρεάσει την ισχύ ενός κράτους, είναι η γεωγραφική του θέση, η οποία μπορεί να λειτουργήσει είτε θετικά είτε αρνητικά. Όταν ένα κράτος γειτνιάζει με κράτη φιλικά, τότε προάγεται η συνεργασία, η ασφάλεια και η ανάπτυξη, ενώ όταν περιβάλλεται από κράτη ανταγωνιστικά ή επεκτατικά, δημιουργούνται προβλήματα. Τέλος, όσον αφορά τη γεωγραφία, παράγοντα ισχύος μπορεί να αποτελέσουν οι κλιματικές συνθήκες που επικρατούν σε μια χώρα, αφού μπορούν να επηρεάσουν την έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων (Κουσκουβέλης, 2004).

2.2.2: Ο Πληθυσμός

Κατά τον Mearsheimer (2001), το μέγεθος του πληθυσμού είναι συνυφασμένο με αυτό της στρατιωτικής δύναμης, καθώς μεγάλος πληθυσμός συνεπάγεται και μεγάλο στράτευμα. Επιπρόσθετα, ένα κράτος με μεγάλο πληθυσμό, έχει την ικανότητα παραγωγής μεγαλύτερου πλούτου σε σχέση με ένα μικρότερο πληθυσμιακά κράτος, γεγονός το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην οργάνωση ισχυρότερων στρατιωτικών δυνάμεων (Mearsheimer, 2001).

Ο Κουλουμπής (2008), υποστηρίζει ότι το μεγάλο μέγεθος πληθυσμού ενός κράτους δεν ταυτίζεται πάντα με μεγάλη ισχύ, καθώς υπάρχουν κράτη με μικρότερο πληθυσμό τα οποία είναι ισχυρότερα από άλλα πολυπληθέστερα. Εκτός από το μέγεθος του πληθυσμού, υψηλής σημασίας είναι οι συνθήκες διαβίωσης του, η ευημερία, η ευμάρεια, η μόρφωση και η ενότητα του (Κουλουμπής, 2008).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και η άποψη του Κουσκουβέλη (2004:158), ο οποίος υποστηρίζει ότι «το μέγεθος και η ποιότητα του πληθυσμού αποτελούν

συντελεστή ισχύος». Αυτό συμβαίνει, διότι ένα κράτος με μεγάλο πληθυσμό μπορεί ευκολότερα να οργανώσει στράτευμα το οποίο υπερτερεί αριθμητικά έναντι των αντιπάλων του και επίσης διότι η κατάκτηση και ο έλεγχος μίας χώρας γίνεται όλο και δυσκολότερη, όσο μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός της (Κουσκουβέλης, 2004).

Ο Heywood (2011), από την πλευρά του προσθέτει μία διαφορετική διάσταση στο θέμα, δίνοντας βάση στη μόρφωση και στις εργασιακές ικανότητες του πληθυσμού μίας χώρας και επιπλέον στο επίπεδο τεχνολογίας που διαθέτει, στοιχεία τα οποία μπορούν να συντελέσουν στην οικονομική ανάπτυξη της (Heywood, 2011).

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται, ότι το μέγεθος του πληθυσμού ενός κράτους μπορεί επηρεάσει είτε θετικά είτε αρνητικά την ισχύ του. Ωστόσο, εκτός από το μέγεθος, θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού όπως η μόρφωση και το βιοτικό επίπεδο.

2.2.3: Οι Πηγές Πλούτου και η Οικονομία

Ως πλούτος θα μπορούσε να οριστεί «το σύνολο των υποδομών, των πηγών ενέργειας, των μέσων παραγωγής, των προϊόντων και των υπηρεσιών που παράγονται σε μία χώρα» (Κουσκουβέλης, 2004:162). Ο πλούτος ενός κράτους, μπορεί να είναι αποτέλεσμα της ύπαρξης πλουτοπαραγωγικών πηγών, των εμπορικών ή χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, ή ακόμη και της ορθής διαχείρισης του υπάρχοντος πλούτου. Η επάρκεια ενός κράτους σε πρώτες ύλες, η ύπαρξη βιομηχανικής ικανότητας και τεχνογνωσίας, κατάλληλου εργατικού δυναμικού, προηγμένης τεχνολογίας προσδίδει σημαντική ισχύ στην άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής. Επιπλέον, η επάρκεια σε πλουτοπαραγωγικές πηγές σημαίνει μικρότερη εξάρτηση από τα υπόλοιπα κράτη και μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων (Κουσκουβέλης, 2004).

Ο Mearsheimer (2001), υποστηρίζει ότι η στρατιωτική δύναμη ενός κράτους σχετίζεται άμεσα με τον οικονομικό πλούτο τον οποίο παράγει ή έχει στην κατοχή του. Αυτό συμβαίνει, διότι η ύπαρξη πλούτου και αποθεμάτων χρήματος μπορεί να οδηγήσουν ένα κράτος σε αγορές νέων εξοπλισμών, όπως και στην εκπαίδευση στρατιωτικού προσωπικού, με αποτέλεσμα την εξέλιξη των ενόπλων δυνάμεων του. Ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ότι το μέγεθος της στρατιωτικής ισχύος ενός κράτους δεν αποτελεί πάντα συνάρτηση του μεγέθους της οικονομίας του, αφού υφίστανται περιπτώσεις πλούσιων κρατών τα οποία δεν επένδυσαν στην ανάπτυξη των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων (Mearsheimer, 2001). Αντίστοιχα, υπάρχουν κράτη τα

οποία παρά τις οικονομικές δυσχέρειες, επένδυσαν υπέρμετρα στην ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεων τους (Κουσκουβέλης, 2004).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), αποτελεί ένα βασικό δείκτη με τον οποίο μπορεί να υπολογιστεί ο πλούτος ενός κράτους. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό τη σύγκριση των οικονομιών των κρατών, αν και η αξιοπιστία του δεν είναι βέβαιη, καθώς επηρεάζεται από το μέγεθος του πληθυσμού και από το επίπεδο εκβιομηχάνισης μιας χώρας, οδηγώντας πολλές φορές σε λανθασμένα αποτελέσματα (Mearsheimer, 2001).

Ο Κουλουμπής (2008), αναφερόμενος στους φυσικούς πόρους, υποστηρίζει ότι η ύπαρξη φυσικών πόρων σε ένα κράτος είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική του ανάπτυξη, με την προϋπόθεση να διαθέτει την απαραίτητη τεχνολογία για την εξόρυξη και την επεξεργασία τους (Κουλουμπής, 2008).

2.2.4: Οι Ένοπλες Δυνάμεις

Η στρατιωτική ισχύς είναι για τις διεθνείς σχέσεις «η υπέρτατη μορφή ισχύος» (Κουσκουβέλης, 2004:169). Ο τρόπος λειτουργίας των στρατιωτικών δυνάμεων ενός κράτους, ταυτίζεται με την αποτελεσματική ισχύ του (Mearsheimer, 2001). Η υπόψη μορφή ισχύος, είναι σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένη με τους υπόλοιπους συντελεστές ισχύος και ιδιαίτερα με τη γεωγραφία, η οποία καθορίζει την τρωτότητα ενός κράτους, τον πλούτο, από τον οποίο εξαρτώνται οι αγορές εξοπλισμών και τον πληθυσμό, ο οποίος στελεχώνει τις ένοπλες δυνάμεις. Αυτή εξαρτάται από δύο κύρια στοιχεία, τα οποία είναι το **μέγεθος** των ενόπλων δυνάμεων και η **οργάνωση** η οποία αφορά το στρατιωτικό προσωπικό και τους εξοπλισμούς. Το εξοπλιστικό επίπεδο μιας χώρας είναι εκείνο το οποίο χαρακτηρίζει τις ένοπλες δυνάμεις της ως *παραδοσιακές* ή ως *σύγχρονες*. Επίσης, η κατοχή ή μη όπλων μαζικής καταστροφής από μια χώρα, συμβάλλει στο χαρακτηρισμό της ως *συμβατική* ή *στρατηγική* δύναμη. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ανάπτυξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική ηγεσία, η οποία έχοντας τη συναίνεση του λαού αποφασίζει για τα ποσά τα οποία θα δαπανηθούν στον τομέα της άμυνας και των εξοπλιστικών (Κουσκουβέλης, 2004).

Η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους, αποτιμάται κυρίως βάσει των εξοπλισμών που αυτό έχει στην κατοχή του, δηλαδή σύμφωνα με τη δύναμη πυρός που διαθέτει. Οι ένοπλες δυνάμεις μίας χώρας αποτελούνται συνήθως από το στρατό ξηράς, το ναυτικό και την αεροπορία. Η ισχύς πυρός του στρατού ξηράς βασίζεται στα άρματα μάχης, στο πυροβολικό, στα ελικόπτερα, τα αντιαρματικά και τα αντιαεροπορικά συστήματα. Στην

αεροπορία ιδιαίτερη σημασία έχουν τα αεροσκάφη τελευταίας γενιάς σε συνδυασμό με τα οπλικά συστήματα που φέρουν και τα συστήματα ελέγχου εναέριου χώρου, ενώ στο ναυτικό τα αεροπλανοφόρα - ελικοπτεροφόρα, οι φρεγάτες, τα υποβρύχια και τα αποβατικά σκάφη. Εκτός όμως των συμβατικών δυνάμεων, η κατοχή από ένα κράτος στρατηγικών όπλων (πυρηνικά, χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά), καθώς και ικανών συστημάτων εκτόξευσης (βαλλιστικοί πύραυλοι, βομβαρδιστικά μεγάλου βεληνεκούς) και διοίκησης (δορυφόροι), μπορεί να κρίνει από μόνη της την έκβαση μιας σύγκρουσης, αυξάνοντας κατακόρυφα τη στρατιωτική ισχύ ενός κράτους (Κουσκουβέλης, 2004).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η αξιολόγηση της στρατιωτικής ισχύος ενός κράτους, δε θα πρέπει να βασίζεται μόνο σε αριθμητικά δεδομένα τα οποία αφορούν το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων ή των δαπανών για την αγορά εξοπλισμών αλλά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως η ηγεσία, η ετοιμότητα, το επίπεδο εκπαίδευσης και το ηθικό του προσωπικού. Επιπρόσθετα, στην αποτίμηση της στρατιωτικής ισχύος ενός κράτους, ιδιαίτερη σημασία έχει η ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης, η οποία αφορά την ικανότητα ενός κράτους να αναπτύσσει τις στρατιωτικές του δυνάμεις σε μεγάλες αποστάσεις εκτός της επικράτειάς του. (Κουλουμπής, 2008).

Κεφάλαιο 3: Οι Στρατηγικές των Κρατών

Σύμφωνα με τον Ηρακλείδη (2019:113), «στρατηγική είναι ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη χρησιμοποιούν τη στρατιωτική τους ισχύ για να επιτύχουν πολιτικούς στόχους».

3.1: Πόλεμος

Η πιο γνωστή στρατηγική την οποία μπορεί να ακολουθήσει ένα κράτος του διεθνούς συστήματος είναι ο πόλεμος. Αποτελεί στρατηγική με επιθετικό χαρακτήρα, κατά την οποία το επιτιθέμενο κράτος στοχεύει στη βελτίωση του συσχετισμού ισχύος έναντι των αντιπάλων του, μέσω της αποδυνάμωσης, της υποταγής και της καταστροφής των συμμάχων αυτών. Τονίζεται, ότι είναι μία στρατηγική υψηλής επικινδυνότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες, αφού πιθανή αποτυχία έχει μεγάλο κόστος σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικούς πόρους, ενώ μία ήττα θα μπορούσε να οδηγήσει ακόμη και στον αφανισμό του κράτους. Συχνά αποκαλείται και μάταιη στρατηγική διότι μπορεί να αποδειχθεί ζημιογόνα για νικητή και ηττημένο, μπορεί τα επιτιθέμενα κράτη να δεχτούν επίθεση από τη συσπείρωση των αντιπάλων τους, η άμυνα υπερισχύει της επίθεσης και

επίσης τα κέρδη είναι αμφίβολα για το νικητή – κατακτητή, λόγω του υψηλού κόστους της κατάληψης ενός αντίπαλου κράτους (Κουσκουβέλης, 2004:208; Mearsheimer, 2001:148).

Ο Mearsheimer (2001), ωστόσο υποστηρίζει ότι ο επιτιθέμενος μπορεί να έχει οικονομικά οφέλη από την κατάκτηση μίας αντίπαλης χώρας, μέσω της υποβολής φόρων, της εκμετάλλευσης της βιομηχανίας, των φυσικών πόρων και των πλουτοπαραγωγικών πηγών της. Επιπλέον, ο επιτιθέμενος μπορεί να κατακτήσει εδάφη στρατηγικής σημασίας, τα οποία να του παρέχουν προστασία από εχθρικές επιθέσεις, μπορεί να εντάξει ανθρώπινο δυναμικό της κατεκτημένης χώρας στο στράτευμά του ή να το χρησιμοποιήσει για καταναγκαστική εργασία προς όφελός του Mearsheimer (2001:149-150).

3.2: Πειθαναγκασμός

Ο πειθαναγκασμός ορίζεται ως «η δυνατότητα επίτευξης των στόχων ή πρόκλησης βλάβης χωρίς την άσκηση ωμής βίας» (Κουσκουβέλης, 2004:210). Αποτελεί γενικά την προσπάθεια ενός κράτους να αποκομίσει οφέλη από ένα άλλο, μέσω της απειλής βίας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, τα κράτη μπορεί να προβούν στην απειλή πολέμου και στην πρόκληση ελεγχόμενων κρίσεων, ώστε να εξαναγκάσουν τον αντίπαλο να συμμορφωθεί στη βούλησή τους. Κάποιες φορές, η υπόψη στρατηγική μπορεί να περιλάβει την άσκηση ελεγχόμενης βίας, κυρίως με την πραγματοποίηση εναέριων επιχειρήσεων, οι οποίες μπορούν να επιφέρουν στον αντίπαλο χτυπήματα υψηλής ακριβείας. Για την εφαρμογή του πειθαναγκασμού υπάρχουν δύο προϋποθέσεις. Η πρώτη είναι η κατοχή από τον επιτιθέμενο επαρκούς στρατιωτικής ισχύος, ώστε να μπορέσει να επικρατήσει σε περίπτωση απώλειας ελέγχου της κρίσης και η δεύτερη η «ύπαρξη και η προβολή ενός αποφασιστικού κινήτρου εκ μέρους εκείνου που απειλεί», το οποίο προσδίδει αξιοπιστία στην απειλή (Κουσκουβέλης, 2004:211).

3.3: Εξισορρόπηση

Η εξισορρόπηση είναι μία περισσότερο αμυντική στρατηγική, η οποία εστιάζει στη μεγέθυνση της ισχύος ενός κράτους, έχοντας ως στόχο την αντιμετώπιση της ισχύος και της απειλής των αντιπάλων του. Αυτή διακρίνεται σε εσωτερική εξισορρόπηση ή ενδυνάμωση και σε εξωτερική (Κουσκουβέλης, 2004).

Η εσωτερική εξισορρόπηση, σχετίζεται με την προσπάθεια ενός κράτους για αναβάθμιση των αμυντικών του ικανοτήτων, με σκοπό την απόκτηση της απαραίτητης

αμυντικής στρατιωτικής ισχύος, ώστε να καταστεί ικανό να προασπιστεί την εδαφική του ανεξαρτησία. Τα κράτη, προσπαθούν να προσαρμόσουν τις αμυντικές τους δαπάνες σύμφωνα με τις αμυντικές τους ανάγκες, αλλά και με βάση τις οικονομικές τους δυνατότητες.

Η εξωτερική εξισορρόπηση από την άλλη, αφορά την αναζήτηση άλλων κρατών για συνεργασία και τη διαμόρφωση συμμαχιών, με σκοπό την προάσπιση του κοινού τους συμφέροντος, την αντιμετώπιση των κοινών απειλών και γενικότερα την αναβάθμιση της ισχύος τους. Τονίζεται, ότι η υπόψη μορφή εξισορρόπησης έχει κάποια πλεονεκτήματα. Το πρώτο είναι, ότι οι διαθέσιμοι πόροι των κρατών μίας συμμαχίας χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση του κοινού σκοπού, γεγονός το οποίο μεγεθύνει τη διαθέσιμη ισχύ. Το δεύτερο πλεονέκτημα, αφορά το γεγονός ότι όταν τα κράτη συμμαχούν με άλλα πιο αδύναμα ή παρόμοιας ισχύος κράτη, αποφεύγοντας τη σύμπλευση με τον ισχυρότερο, μπορούν να διαχειριστούν καλύτερα την κοινή τους ισχύ και να αντιμετωπίσουν ευκολότερα τις μεγαλύτερες δυνάμεις. Για την ορθή λειτουργία της εξισορρόπησης, υπάρχουν δύο προϋποθέσεις. Η πρώτη είναι η ύπαρξη ενός πολυπολικού συστήματος τριών ή περισσότερων κρατών. Η δεύτερη είναι η «ελαστικότητα» των κρατών να σχηματίζουν συμμαχίες ή να εναλλάσσουν συμμάχους, η οποία όμως δημιουργεί «ανελαστικότητα» στον καθορισμό της στρατηγικής τους, η οποία θα πρέπει να είναι καθορισμένη και να ικανοποιεί τους συμμάχους.

3.4: Διαιρεί και Βασίλευε

Το επίκεντρο αυτής της στρατηγικής είναι η έμμεση αντιμετώπιση του αντιπάλου και λαμβάνει τρεις μορφές, εκ των οποίων η μία επιθετική και οι δύο αμυντικές. Η **επιθετική προσέγγιση** (bait and bleed), αποτελεί μία στρατηγική χαμηλού κόστους αλλά μεγάλης αβεβαιότητας, η οποία αποσκοπεί στην αύξηση της σχετικής ισχύος ενός κράτους, μέσω της πρόκλησης αντιπαλοτήτων ή ακόμη και πολέμου μεταξύ των αντιπάλων του. Εάν το κράτος το οποίο εφαρμόζει αυτή τη στρατηγική επιτύχει, καταφέρνει να μην επιβαρυνθεί στρατιωτικά αφού δεν εμπλέκεται άμεσα, με αποτέλεσμα την αύξηση της σχετικής του ισχύος, ενώ εάν αποτύχει, οι σχέσεις και ο ανταγωνισμός με τα αντίπαλα κράτη επιδεινώνεται. Για αυτόν ακριβώς το λόγο, η επιτυχής άσκηση της επιθετικής προσέγγισης βασίζεται στη διπλωματική δεξιότητα. Υπογραμμίζεται, ότι σημαντικότερο ρόλο διαδραματίζει η οικονομική ισχύς σε σχέση με τη στρατιωτική, η χρήση της οποίας περιορίζεται, ενώ σπάνια τα κράτη προσφεύγουν σε άλλες υπόγειες μεθόδους, όπως είναι οι δολιοφθορές, οι

χρηματοδοτήσεις κ.α. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί, ότι η πρόκληση πολέμου από τρίτο κράτος δεν είναι εύκολη υπόθεση, αφού τα κράτη διαθέτουν κατάλληλους μηχανισμούς προστασίας απέναντι σε τέτοιες πολιτικές.

Η αμυντική προσέγγιση (buck-passing), αποτελεί τη δεύτερη μορφή του «διαίρει και βασίλευε». Χρησιμοποιείται από ένα κράτος, όταν αυτό γνωρίζει την ανάγκη να ανασχέσει την αύξηση της ισχύος του αντιπάλου, αλλά επειδή το ίδιο δε διαθέτει την απαραίτητη ισχύ ή επειδή δεν επιθυμεί τη μείωση της ισχύος του, προσπαθεί να αναθέσει αυτή την ενέργεια σε κάποιο τρίτο κράτος «θύμα». Υπάρχουν τρεις μηχανισμοί με τους οποίους επιτυγχάνεται η αμυντική προσέγγιση. Ο πρώτος είναι η μη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το αντίπαλο κράτος, ο δεύτερος η τήρηση απόστασης από το κράτος – θύμα, με σκοπό το κράτος που εφαρμόζει την υπόψη στρατηγική να μην εμπλακεί σε ένοπλη σύγκρουση και ο τρίτος, η ορθή επιλογή του κράτους – θύματος, το οποίο θα πρέπει να διαθέτει επαρκή ισχύ ώστε να απειλεί τον αντίπαλο. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτής της προσέγγισης είναι παρόμοια με εκείνα της επιθετικής. Η επιτυχής εφαρμογή της από ένα κράτος, έχει ως συνέπεια την επικράτηση επί των αντιπάλων του με μικρό κόστος, έχοντας αποφύγει την εμπλοκή σε πόλεμο. Αντίθετα, πιθανή αποτυχία μπορεί να σημαίνει την ενίσχυση του αντιπάλου ή ακόμη και του κράτους – θύματος, το οποίο μπορεί τελικά να εξελιχθεί σε κρίσιμη απειλή.

Η τελευταία μορφή της στρατηγικής του «διαίρει και βασίλευε» ονομάζεται **αποτροπή συμμαχίας** και αποσκοπεί στην αποφυγή της εξωτερικής ενδυνάμωσης του αντιπάλου, μέσω της εμπόδισης διαμόρφωσης συμμαχιών από αυτόν, ώστε να αποφευχθεί τελικά η αύξηση της ισχύος του. Το κόστος της συγκεκριμένης προσέγγισης εξαρτάται από τα μέσα τα οποία θα χρησιμοποιηθούν κατά την εφαρμογή της τα οποία μπορεί να είναι διπλωματικά κ.α.

Κεφάλαιο 4: Η Ελληνοτουρκική Διένεξη στο Αιγαίο

4.1: Οι Θαλάσσιες Ζώνες

Η Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι είναι μία κατεξοχήν ναυτική χώρα με έναν από τους μεγαλύτερους στόλους παγκοσμίους και αποτελεί ένα παράκτιο κράτος με ιδιαίτερα μεγάλη ακτογραμμή, παρουσιάζεται εξαιρετικά επιφυλακτική ως προς την άσκηση των δικαιωμάτων της σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Ειδικότερα, μέχρι πρόσφατα είχε υπογράψει μόνο μία συμφωνία το 1977, η οποία αφορούσε την

οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας με την Ιταλία (Παπασταυρίδης, 2020). Τα τελευταία έτη ωστόσο, η Ελλάδα έκανε βήματα, προχωρώντας το 2020 σε δεύτερη συμφωνία με την Ιταλία για την οριοθέτηση της μεταξύ τους ΑΟΖ, ενώ προχώρησε και σε συμφωνία με την Αίγυπτο για μερική οριοθέτηση ΑΟΖ (Νησίδου, 2021) (Συρίγος).

Οι διαφορές μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας, είναι διαφορές οι οποίες αφορούν το Διεθνές Δίκαιο (ειδικότερα το Δίκαιο της Θάλασσας) και αποτελούν το λόγο για τον οποίο η Ελλάδα δεν έχει προχωρήσει μέχρι σήμερα σε κάποια συμφωνία οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας με την Τουρκία. Από την πλευρά της, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η παραπάνω διαφορά είναι η μόνη νομική διαφορά ανάμεσα στα δύο κράτη, ενώ η Τουρκία από την πλευρά της προβάλλει έναν κατάλογο νομικών διαφορών, στον οποίο προσθέτει ανά τακτά χρονικά διαστήματα νέα ζητήματα, που αφορούν την κυριαρχία στα νησιά του Αιγαίου, το καθεστώς αποστρατικοποίησης σε αυτά, το δικαίωμα της επέκτασης της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια και του εθνικού εναέριου χώρου για τον οποίο ισχύουν τα 10 ναυτικά μίλια κ.α. (Παπασταυρίδης, 2020).

Χωρικά Ύδατα (Αιγιαλίτιδα Ζώνη)

Τα εσωτερικά και τα χωρικά ύδατα (αιγιαλίτιδα ζώνη) αποτελούν για ένα κράτος ζώνες κυριαρχίας και εξομοιώνονται με εθνικό έδαφος, ενώ η υφαλοκρηπίδα και η ΑΟΖ αποκαλούνται ζώνες κυριαρχικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, η επέκταση των χωρικών υδάτων είναι μία πράξη μονομερής, ενώ η κατοχύρωση και η άσκηση δικαιωμάτων σε υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, αποτελεί πράξη η οποία απαιτεί οριοθέτηση με τα γειτονικά κράτη, διαμέσου συμφωνίας ή τη δικαστικής οδού. (Διακόπουλος & Λιάκουρας & Υφαντής & Φίλης, 2023)(Κατσούφρος, 2023).

Για την Ελλάδα, το εύρος της κυριαρχίας στην αιγιαλίτιδα ζώνη έχει οριστεί στα 6 ναυτικά μίλια από τις ακτές της, ενώ τα όρια του υπερκείμενου εναέριου χώρου έχουν οριστεί στα 10 ναυτικά μίλια. Σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας, η Ελλάδα έχει το κυρίαρχο και αναφαίρετο δικαίωμα επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, το οποίο δύναται να ασκήσει μονομερώς και δεν αναιρείται από το γεγονός ότι δεν το έχει πράξει μέχρι στιγμής (Παπασταυρίδης, 2020).

Διευκρινίζεται ότι η Τουρκία έχει ήδη πράξει το παραπάνω στη Μαύρη Θάλασσα, στην Ανατολική Μεσόγειο και κατά μήκος της Ανατολίας, ενώ μόνο στο Αιγαίο η αιγιαλίτιδα ζώνη της περιορίζεται στα 6 ναυτικά μίλια (Χαμηλάκης, 2020). Ωστόσο, αναιρεί το δικαίωμα της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, θεωρώντας

κατάχρηση τέτοια πράξη. Όπως η ίδια υποστηρίζει, η αύξηση του μεριδίου του Αιγαίου (από 43,5% σε 71,5%) που θα έχει η Ελλάδα, μετά την επέκταση των χωρικών της υδάτων, θα στερήσει από την Τουρκία την πρόσβαση στην ανοικτή θάλασσα διαμέσου των χωρικών της υδάτων, ενώ θα την αποκόψει από άλλα οφέλη στο Αιγαίο (Παπασταυρίδης, 2020). Έτσι, η Τουρκία επιδίωξε ήδη από τη δεκαετία του 1970, κατά τις διαπραγματεύσεις της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), να μην υφίσταται η δυνατότητα επέκτασης των χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, «για παράκτια κράτη που βρίσκονται σε κλειστές ή ημίκλειστες θάλασσες», άποψη που τελικά δεν υπερίσχυσε. Το γεγονός ότι σε περίπτωση επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων, θα έκλειναν στα κεντρικά και στα νότια του Αιγαίου όλες οι θαλάσσιες οδοί, οδήγησε το 1995 την Τουρκία στο περίφημο *casus-belli* (Χαμηλάκης, 2020).

Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)

Η ελληνοτουρκική διαφορά σχετικά με την υφαλοκρηπίδα, προκύπτει από το γεγονός ότι η Τουρκία δεν αναγνωρίζει ότι τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου δικαιούνται υφαλοκρηπίδα. Υποστηρίζει ότι τα νησιά τα οποία βρίσκονται πλησίον των μικρασιατικών ακτών, αποτελούν απλά προεξοχές του βυθού οι οποίες βρίσκονται πάνω στην τουρκική υφαλοκρηπίδα, ενώ ταυτόχρονα θεωρεί ότι κατά την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, δε θα πρέπει να αποδίδεται σε όλα τα νησιά ίση αξία, αλλά θα πρέπει να εξετάζονται τα χαρακτηριστικά και η θέση του καθενός. Εκτός των άλλων, κατά την τουρκική άποψη, η οριοθέτηση θα πρέπει να γίνει με συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών και όχι με την αρχή της ίσης απόστασης, ενώ θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το Αιγαίο είναι ημίκλειστη θάλασσα (Συρίγος, 2020).

Η ΑΟΖ, η οποία ως θεσμός καθιερώθηκε το 1982, μπορεί να φτάνει μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια από τις ακτές και σε αντίθεση με την υφαλοκρηπίδα δεν αφορά μόνο το βυθό και το υπέδαφος, αλλά περιλαμβάνει τη θαλάσσια στήλη και την επιφάνεια της θάλασσας, στις οποίες το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα (Ροζάκης, 2013). Το ζήτημα της ΑΟΖ ανακινήθηκε από την ελληνική πλευρά το 2010, ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί, ότι ενδεχόμενη κήρυξή της δε θα έχει ως αποτέλεσμα τη διευθέτηση της ελληνοτουρκικής διαφοράς σχετικά με την υφαλοκρηπίδα, αφού τα ίδια προβλήματα θα συνεχίσουν να υφίστανται (Συρίγος, 2020).

4.2: Η Αμφισβήτηση Εδαφών

Με αφορμή την κρίση των Ιμίων που έλαβε χώρα το 1996, αναπτύχθηκε από την τουρκική πλευρά μία νέα θεωρία, σύμφωνα με την οποία υπάρχουν στο Αιγαίο «γκρίζες ζώνες» με ασαφές καθεστώς κυριαρχίας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι αυτές οι ζώνες δεν περιλάμβαναν μόνο νησιά του Αιγαίου, αλλά και άλλα νησιά όπως η Γαύδος, το Γαιδουρονήσι και το Κουφονήσι νοτίως της Κρήτης. Σύμφωνα με επίσημη τουρκική κυβερνητική ανακοίνωση το 1996, οι αμφισβητούμενοι βράχοι και νησίδες έφταναν τις 3.000, αριθμός ο οποίος αργότερα περιορίστηκε σε 100 με 150 νησίδες του Αιγαίου. Η θεωρία των «γκρίζων ζωνών» σήμανε μία στροφή στην τουρκική στρατηγική, κατά την οποία ξεκίνησε η αμφισβήτηση ελληνικών εδαφών (Συρίγος, 2020).

Σύμφωνα με την τουρκική επιχειρηματολογία, η Συνθήκη της Λωζάννης με την οποία εκχωρήθηκαν τα νησιά του Αιγαίου (πλην του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων) στην Ελλάδα, περιελάμβανε ονομαστικά μόνο τα μεγάλα νησιά και όχι τα μικρότερα και τις βραχονησίδες, αμφισβητώντας την περίπτωση αυτά να έχουν περιέλθει στην ελληνική κυριαρχία. Επιπλέον, η Συνθήκη των Παρισίων ανέφερε για τις νησίδες τον όρο «παρακείμενες», με την τουρκική πλευρά να θεωρεί για τα Ίμια ότι από τη στιγμή που βρίσκονται πιο κοντά στα τουρκικά παράλια, είναι παρακείμενα σε αυτά και όχι στα νησιά (Συρίγος, 2020).

Η Ελλάδα από την πλευρά της, υποστηρίζει ότι στη Συνθήκη της Λωζάννης γίνεται ξεκάθαρο ότι στην τουρκική κυριαρχία τίθενται αποκλειστικά η Ίμβρος, η Τένεδος, οι Λαγούσες Νήσοι και όλα τα νησιά που βρίσκονται σε απόσταση τριών μιλίων από τις τουρκικές ακτές, τα οποία δεν είχαν παραχωρηθεί ρητά στην Ελλάδα. Η Τουρκία είχε δεχθεί το παραπάνω, ενώ παραιτήθηκε από οποιοδήποτε δικαίωμά της σε όλα τα υπόλοιπα νησιά. Όσον αφορά τα Ίμια, το 1932 είχε γίνει ξεκάθαρο ότι ανήκουν στην Ιταλία, ενώ το 1947 εκχωρήθηκαν στην Ελλάδα η οποία αποτέλεσε τον καθολικό διάδοχο της Ιταλίας στα Δωδεκάνησα (Συρίγος, 2020).

4.3: Η Αποστρατικοποίηση των Νησιών του Αιγαίου

Από τη δεκαετία του '50 και ιδιαίτερα το 1974, όταν η Ελλάδα προχώρησε στη συστηματική οχύρωση των νησιών της μεθορίου, η Τουρκία ξεκίνησε να εγείρει το ζήτημα της αποστρατικοποίησης των νήσων του Βορειοανατολικού Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, επικαλούμενη την ασφάλειά της (Λιάκουρας).

Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει ότι μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, απαιτήθηκε ο εξοπλισμός των νησιών με σκοπό την ασφάλειά τους και για αυτό το λόγο εντατικοποίησε τη στρατικοποίηση. Επιπλέον, στο παραπάνω οδήγησε η ανάγκη λήψης προληπτικών μέτρων, ώστε να μπορεί η χώρα να ασκήσει το δικαίωμά της στη νόμιμη άμυνα (Λιάκουρας). Η εγκατάσταση στη Σμύρνη της Στρατιάς Αιγαίου, η οποία μάλιστα διαθέτει πολυάριθμα αποβατικά σκάφη και η τουρκική απειλή πολέμου, σε περίπτωση αύξησης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια, οδήγησαν την Ελλάδα στις απαραίτητη αμυντική προπαρασκευή (Συρίγος, 2020).

Η Τουρκία από την πλευρά της υποστηρίζει, ότι για την άσκηση νόμιμης άμυνας θα πρέπει ένα κράτος να δεχτεί πρώτα ένοπλη επίθεση, καθώς επίσης και ότι η λήψη μέτρων νόμιμης άμυνας θα πρέπει να είναι προσωρινή. Η Ελλάδα δε συμφωνεί με το παραπάνω, αφού η λήψη μέτρων μετά από μία τουρκική επίθεση θα ήταν άνευ νοήματος, ενώ αντιτάσσει την αμυντική προπαρασκευή, ως αντίμετρο στην απειλή χρήσης βίας από την τουρκική πλευρά εναντίον των ελληνικών νησιών. Επιπρόσθετα, κατά την ελληνική πλευρά η κατάσταση από την εποχή υπογραφής των Συνθηκών της Λωζάννης και των Παρισίων έχει αλλάξει ριζικά. Σκοπός των Συνθηκών ήταν η διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας, σε αντίθεση με τη σημερινή εποχή, στην οποία ενδεχόμενη αποστρατικοποίηση θα είχε αντίθετα αποτελέσματα. Η Τουρκία βέβαια έχει άλλη άποψη αφού θεωρεί ότι οι Συνθήκες δεν μπορούν να λήξουν (Συρίγος, 2020).

4.4: Εθνικός Εναέριος Χώρος και FIR Αθηνών

Όσον αφορά τον Ελληνικό Εθνικό Εναέριο Χώρο, το 1975, η Τουρκία ζήτησε από την Ελλάδα τον περιορισμό του στα 6 ναυτικά μίλια, ώστε να ταυτιστεί με το όριο των χωρικών υδάτων, αίτημα το οποίο απορρίφθηκε. Παρά το γεγονός ότι η τουρκική πλευρά είχε αποδεχθεί σιωπηρά από το 1931 έως το 1975 την έκταση του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, ξεκίνησε η αμφισβήτησή του από τα 6 έως τα 10 ναυτικά μίλια. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το συγκεκριμένο ζήτημα είναι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο το πιο αδύναμο για την ελληνική πλευρά, καθώς δεν υφίσταται άλλη περίπτωση παγκοσμίως, κατά την οποία εναέριος χώρος πάνω από διεθνή ύδατα να θεωρείται εθνικός. Ωστόσο, τονίζεται ότι οι ελληνικές θέσεις δε στερούνται νομικής βάσης. Το πρόβλημα για την ελληνική πλευρά, είναι ότι η συστηματική παραβίαση του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου επί δεκαετίες από την Τουρκία, ουδέποτε έχει παρεμποδιστεί,

με αποτέλεσμα τα τουρκικά αεροσκάφη να εισέρχονται όποτε επιθυμούν σε αυτόν χωρίς συνέπειες (Συρίγος, 2020).

Ένα άλλο ζήτημα δημιουργήθηκε από την Τουρκία το 1974, το οποίο αφορούσε τα όρια του FIR Αθηνών και FIR Κωνσταντινούπολης, τα οποία είχαν καθοριστεί από το 1952. Ειδικότερα, τα όρια του FIR Αθηνών ακολουθούσαν τα χερσαία ελληνικά σύνορα και στη θαλάσσια περιοχή τη γραμμή όπου τελείωναν τα τουρκικά χωρικά ύδατα, ελέγχοντας τον ελληνικό και το διεθνή εναέριο χώρο. Όμως, το 1974 η Τουρκία εξέδωσε αυθαίρετη NOTAM (αγγελία προς αεροναυτιλλομένους), με την οποία επιχείρησε να μεταβάλλει τα όρια μεταξύ FIR Αθηνών και Κωνσταντινούπολης. Αυτή όριζε νέα σημεία αναφορά θέσεως τα οποία βρίσκονταν στο μέσον του Αιγαίου, έτσι ώστε τα αεροσκάφη τα οποία κατευθύνονταν στα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου, όπως η Χίος και η Ικαρία, να περνάνε από τουρκικό έλεγχο. Η συγκεκριμένη NOTAM τελικά άρθηκε το 1980, όταν η Ελλάδα εξέδωσε από την πλευρά της NOTAM με την οποία το Αιγαίο σταμάτησε να χρησιμοποιείται από τη διεθνή αεροπλοΐα, λόγω χαρακτηρισμού του ως επικίνδυνη περιοχή (Συρίγος, 2020).

Παρόμοιο πρόβλημα με το FIR αποτέλεσε η Ζώνη Έρευνας και Διάσωσης, στην οποία λαμβάνει χώρα η έρευνα και η διάσωση ατόμων σε κίνδυνο και η οποία διακρίνεται σε θαλάσσια και αεροπορική. Το 1980, η Τουρκία αμφισβήτησε τα όρια του χώρου έρευνας και διάσωσης της Ελλάδας, ο οποίος ταυτιζόταν με αυτά του FIR Αθηνών, ενώ το 1982 παρουσίασε χάρτη στον οποίο διχοτομούσε το Αιγαίο, θέτοντας υπό την αρμοδιότητα της τις περιοχές του ανατολικού Αιγαίου (Συρίγος, 2020).

Κεφάλαιο 5: Η Ισχύς της Ελλάδος

5.1: Γεωγραφία

Έκταση-μορφολογία

Η Ελλάδα βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της ευρωπαϊκής ηπείρου και αποτελεί το νότιο άκρο της βαλκανικής χερσονήσου, αποτελώντας το σταυροδρόμι τριών ηπείρων, Ευρώπης, Αφρικής και Ασίας. Συνορεύει με τέσσερις χώρες, στο βορρά με τη Βουλγαρία και τη Βόρεια Μακεδονία, βορειοδυτικά με την Αλβανία και βορειοανατολικά με την Τουρκία. Ανατολικά βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος, δυτικά από το Ιόνιο και νότια από το Λιβυκό, πελάγη τα οποία αποτελούν τμήμα της Μεσογείου Θάλασσας. Η έκταση της Ελλάδος φτάνει τα 131.957 τ. χλμ. και διαιρείται

σε τρεις κύριες γεωγραφικές ενότητες: α) το ηπειρωτικό τμήμα, το οποίο εκτείνεται από τη Στερεά Ελλάδα έως το βορειοανατολικό άκρο της Θράκης, β) την Πελοπόννησο και γ) τα περίπου 6000 νησιά, τα οποία είτε ανήκουν σε νησιωτικά συμπλέγματα, είτε βρίσκονται διάσπαρτα στη θαλάσσια περιοχή της χώρας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ελληνικό έδαφος είναι σε ποσοστό 80% ορεινό ή ημιορεινό, καθιστώντας τη χώρα μία από τις πιο ορεινές στην Ευρώπη. Όσον αφορά την ελληνική ακτογραμμή, το μήκος της φτάνει τα 16.000 χλμ., 7.500 εκ των οποίων βρίσκονται στα νησιά, προσδίδοντας στη χώρα ένα μορφολογικό χαρακτηριστικό εξαιρετικά σπάνιο (Κάκαρης, 2022)(web-greece).

Θέση

Ο γεωγραφικός χώρος της Ελλάδας είναι πρωταρχικά νησιωτικός και δευτερευόντως χερσαίος, απέναντι σε μία Τουρκία η οποία περιλαμβάνει κυρίως μία ογκώδη χερσαία επικράτεια (Κουσκουβέλης, 2004).

Η Ελλάδα διαθέτει στο Αιγαίο πολυάριθμα ακριτικά νησιά, τα οποία προσδίδουν στη χώρα ένα σημαντικό γεωγραφικό και στρατηγικό μειονέκτημα. Ένας από τους λόγους, είναι η εγγύτητα των ακριτικών νησιών με τη μικρασιατική ακτή και οι ιδιαίτερα μικρές αποστάσεις με αυτή. Ως αποτέλεσμα, τα νησιά αυτά τίθενται εντός του βεληνεκού των πυρών του εχθρικού πυροβολικού, των μαχητικών αεροσκαφών και των μη επανδρωμένων οχημάτων, ενώ ταυτόχρονα καθίσταται εύκολη η αποβίβαση προσωπικού με τη χρήση αεροκίνητων ή ταχύπλοων μέσων. Έναν άλλο λόγο, αποτελεί η μεγάλη απόσταση μεταξύ των ακριτικών νησιών και της ηπειρωτικής Ελλάδας στην οποία βρίσκονται οι κύριες στρατιωτικές βάσεις. Η μεγάλη απόσταση νησιωτικών συμπλεγμάτων από τον ηπειρωτικό κορμό, συμβάλλει στην καθυστέρηση αποστολής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης, η οποία μπορεί μάλιστα να εξουδετερωθεί πριν καταφέρει να φτάσει στον προορισμό της. Επίσης, οι ελληνικές δυνάμεις διασπείρονται μεταξύ των πολυάριθμων νησιών και του ηπειρωτικού χώρου, με αποτέλεσμα η μεταφορά δυνάμεων από ένα θέατρο επιχειρήσεων σε ένα άλλο να καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη σε περίπτωση πολέμου. Επιπρόσθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των ακριτικών νησιών λόγω του μικρού μεγέθους τους, χαρακτηρίζονται από την έλλειψη στρατηγικού βάθους. Η μικρή έκταση αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για τη μόνιμη εγκατάσταση πολυάριθμων στρατιωτικών δυνάμεων, ενώ δρα αρνητικά στη μεγάλη διασπορά αυτών με σκοπό την ελαχιστοποίηση των απωλειών από τα εχθρικά πυρά. Επιπλέον, η μορφολογία του εδάφους των νησιών, η οποία χαρακτηρίζεται σε μεγάλο ποσοστό από

βραχώδεις περιοχές, περιορίζει την ανάπτυξη και την τοποθέτηση των οπλικών συστημάτων σε συγκεκριμένα σημεία (defencereview, 2023)(Γιαννάκος, 2024).

Ωστόσο, ένα πλεονέκτημα το οποίο προσφέρει η εγγύτητα των νησιών στην Τουρκία, είναι ότι μπορούν να αποτελέσουν αεροπορικές βάσεις, μέσω των οποίων μπορεί να διεξαχθούν ανταποδοτικά ή αποτρεπτικά χτυπήματα, ενώ δίνουν τη δυνατότητα εξαπόλυσης αντεπίθεσης (Κουσκουβέλης, 2004). Επιπλέον, τα πολυάριθμα μειονεκτήματα των ελληνικών νησιών, τα οποία προκύπτουν κυρίως από τον υποεξοπλισμό και τη χαμηλή επάνδρωσή τους, μπορούν να μετριαστούν ή να μετατραπούν σε πλεονέκτημα, με την τοποθέτηση σε αυτά σύγχρονων οπλικών συστημάτων μεγάλου βεληνεκούς και μεγάλης ισχύος πυρός. Η εγκατάσταση στρατηγικών όπλων μεγάλου βεληνεκούς, τα οποία θα μπορούσαν να πλήξουν αποτελεσματικά στόχους στα ενδότερα της Μικράς Ασίας, θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτικά και να συμβάλλει με αυτόν τον τρόπο στην άμυνα της χώρας (defencereview, 2023).

Γειτνίαση

Η γειτνίαση της Ελλάδος με μία χώρα όπως η Τουρκία, αυξάνει σε τεράστιο βαθμό τις ανάγκες άμυνας και εξωτερικής πολιτικής της χώρας σε σύγκριση με άλλες χώρες όπως το Βέλγιο ή η Ολλανδία. Επίσης, οι παραπάνω ανάγκες της Ελλάδας έχουν μεταβληθεί στη μεταψυχροπολεμική εποχή, εξαιτίας των αλλαγών που έχουν συντελεστεί στα βόρεια σύνορα της χώρας. Τη γεωγραφική θέση της Γιουγκοσλαβίας έλαβε η Βόρεια Μακεδονία, ένα κράτος το οποίο έχει αναπτύξει στρατιωτικές σχέσεις με την Τουρκία. Η Αλβανία από την πλευρά της, εμφανίζει τα τελευταία χρόνια τάσεις διεκδικήσεων απέναντι στην Ελλάδα, ενώ η Βουλγαρία παρά το γεγονός ότι αποτελεί μέλος του NATO και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει εμφανίσει στο παρελθόν τήρηση ίσων αποστάσεων απέναντι σε Ελλάδα - Τουρκία (Κουσκουβέλης, 2004).

5.2: Δημογραφία

Πληθυσμός

Ο μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας, υπολογίστηκε το 2023 στα 10.413.982 άτομα, εκ των οποίων 5.090.591 άνδρες και 5.323.391 γυναίκες, έχοντας συμπεριληφθεί και οι φυσικές εισερχόμενες ή εξερχόμενες μεταναστευτικές ροές. Όσον αφορά τα ποσοστά του πληθυσμού κατά ηλικία, υπολογίστηκε ότι το 13,4% του πληθυσμού είναι ηλικίας

0-14 ετών, το 63,7% είναι ηλικίας 15-64 ετών, ενώ το 22.9% του πληθυσμού είναι ηλικίας 65 ετών και άνω (Naftemporiki, 2023).

Γεννήσεις – Θάνατοι

Παρατηρείται, ότι ο πληθυσμός της χώρας μειώθηκε σε ποσοστό 0.5% σε σχέση με το 2022 (10.461.627 άτομα), ως αποτέλεσμα της φυσικής μείωσης του πληθυσμού, αφού σημειώθηκαν περισσότεροι θάνατοι από ότι γεννήσεις (naftemporiki, 2023), ενώ το 2021, η χώρα αριθμούσε περί τα 10.4 εκατ. άτομα (Eurydice, 2023). Επίσης, την πενταετία 2019-2023, ο μέσος όρος των γεννήσεων ετησίως ήταν μικρότερος κατά 52.000 άτομα, σε σχέση με τους θανάτους (Ρομπόλης & Μπέτσης, 2024).

Δημογραφικό Πρόβλημα

Ως συνέπεια του περιορισμού των γεννήσεων, αναμένεται μελλοντικά σημαντική μείωση του μόνιμου πληθυσμού της χώρας. Ειδικότερα, το 2050 αναμένεται ο πληθυσμός να έχει φτάσει τα 8.9 εκατ. άτομα. Το ίδιο αναμένεται να συμβεί και στη δομή του πληθυσμού κατά ηλικία, με τα παιδιά 0-14 ετών να αποτελούν το 12,1%, τους ηλικιωμένους 65 και άνω ετών να συνιστούν το 36,5% και ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός το 51,4% (Eurydice, 2023). Αντίστοιχα, το 2070 ο πληθυσμός θα έχει μειωθεί σε 7.8 εκατ. κατοίκους, ενώ το εργατικό δυναμικό, από 4,6 εκατ. το 2022 θα μειωθεί σε 3.1 εκατ. (Ρομπόλης & Μπέτσης, 2024).

Συνθήκες Διαβίωσης

Όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το 26,3% (σύμφωνα με το δείκτη «Ευρώπη 2020») του πληθυσμού της χώρας βρισκόταν το 2022 σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, με το μεγαλύτερο ποσοστό να εμφανίζεται σε παιδιά έως 17 ετών (Αγουρίδης, 2023). Το υπόψη ποσοστό του πληθυσμού, έφτανε τα έτη 2019, 2020 και 2021, σε ποσοστό 29%, 27,4% και 28,3% αντίστοιχα (ΕΛΣΤΑΤ, 2023). Αν και σημειώθηκε μείωση του ποσοστού, σημαντικό είναι το γεγονός ότι 1 στους 4 Έλληνες, βρέθηκαν το 2022 αντιμέτωποι με τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

Συνεχίζοντας, τονίζεται ότι και το επίπεδο υλικής στέρησης το 2022 ήταν υψηλό για την Ελλάδα, με το 13,9% του πληθυσμού να έχει στερηθεί συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες (σύμφωνα με το δείκτη «Ευρώπη 2030»). Το υπόψη ποσοστό, βρισκόταν για τα έτη 2019, 2020 και 2021, στο 13,9%, 14,9%, 15,8% αντίστοιχα. Παρατηρείται και

εδώ η τάση της σταδιακής μείωσης του ποσοστού, αν και τα έτη 2021 και 2022 παρέμεινε σταθερό (ΕΛΣΤΑΤ, 2023).

5.3: Οικονομία

Μετά τη μακροχρόνια κρίση χρέους, την οποία αντιμετώπισε η Ελλάδα την περασμένη δεκαετία, η ελληνική οικονομία σημειώνει αξιόλογη πρόοδο. Η πρόοδος αυτή, αντανακλάται στην προσπάθεια σύγκλισης του ελληνικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ με την ΕΕ, στην αποκλιμάκωση του ποσοστού του δημοσίου χρέους ως προς το ΑΕΠ, στα ευνοϊκά χαρακτηριστικά δανειοδότησης και στην ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας (ΤτΕ, 2023).

Ωστόσο, παρά τη βελτίωση της οικονομίας τα τελευταία πέντε έτη, η ελληνική οικονομία πάσχει στον τομέα της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας, γεγονός το οποίο θέτει εμπόδια στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Ορισμένες αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας είναι η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης, η εκτεταμένη γραφειοκρατία, η αναποτελεσματικότητα σε συγκεκριμένους τομείς του Δημοσίου, η ανεπάρκεια σε βασικές υποδομές, η μη αποτελεσματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και ο σχηματισμός ολιγοπωλίων σε ορισμένους τομείς. Άλλες αδυναμίες, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν από την ελληνική κυβέρνηση, είναι το δημογραφικό πρόβλημα, ο αυξημένος κίνδυνος φτώχειας, οι περιφερειακές ανισότητες και η εξάρτηση της οικονομίας της χώρας από τα ορυκτά καύσιμα. Συνεχίζοντας, σημαντικές προκλήσεις οι οποίες χρήζουν αντιμετώπισης, αποτελούν η υψηλή ανεργία, το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το υψηλό δημόσιο αλλά και ιδιωτικό χρέος σε συνδυασμό με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, το μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η μείωση του πληθωρισμού (ΤτΕ, 2023).

ΑΕΠ

Το Ακαθάριστο Εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), είναι «η αξία του συνόλου των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια οικονομία σε κάποιο δεδομένο χρονικό διάστημα» (dianeosis, 2022). Είναι ο πιο συνηθισμένος δείκτης που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του μεγέθους της οικονομίας ενός κράτους. Από την άλλη, ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ, «εξετάζει τη διαχρονική εξέλιξη του ΑΕΠ, δηλαδή τη μακροχρόνια τάση και όχι τις βραχυχρόνιες διακυμάνσεις του» (dianeosis, 2022). Όταν ο ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ είναι αρνητικός, η οικονομική δραστηριότητα ενός κράτους συρρικνώνεται.

Το ελληνικό ΑΕΠ, το 2023 έφτασε τα 220 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας από το 2020 και μετά σταδιακή αύξηση. Ειδικότερα, τα έτη 2020, 2021 και 2022, έφτανε τα 165, 181,5 και 206,6 δισ. ευρώ αντίστοιχα (ΕΛΣΤΑΤ, 2024). Ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης ήταν ισχυρός, φτάνοντας τα έτη 2021 και 2022 κατά μέσο όρο ετησίως, ποσοστό 7% (businessdaily, 2023). Ωστόσο, το ποσοστό για το 2023 αναμένεται χαμηλότερο, φτάνοντας το 2,4%, με οριακή αύξηση στο 2,5% για το 2024, ενώ στα ίδια επίπεδα αναμένεται να κινηθεί και το 2025 (Αγουρίδης, 2023). Παρά τη μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης του ΑΕΠ, αξίζει να σημειωθεί ότι αναμένεται ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας με ταχύτερους ρυθμούς από το μέσο όρο της Ευρωζώνης (Αγουρίδης, 2023).

Θετική συμβολή στην άνοδο της ελληνικής οικονομίας και του ΑΕΠ, είχαν: α) οι επενδύσεις, οι οποίες συνέβαλλαν στο μεγαλύτερο ποσοστό β) η ιδιωτική κατανάλωση γ) η αύξηση των εξαγωγών και του τουρισμού (businessdaily, 2023). Ωστόσο, τονίζεται ότι η ελληνική οικονομία έχει να αντιμετωπίσει ακόμη σημαντικές προκλήσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να ανακόψουν την ανοδική της πορεία. Μία από αυτές είναι ο πληθωρισμός, ο οποίος θα πρέπει να διατηρηθεί σε ένα χαμηλό ποσοστό της τάξης του 2%, με σκοπό τον περιορισμό της υπέρμετρης αύξησης των τιμών των αγαθών. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος του υψηλού δημόσιου και ιδιωτικού χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ και των μη εξυπηρετούμενων δανείων (Αγουρίδης, 2023).

Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ

Όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το 2023 παρουσίασε αύξηση 2,5%, φτάνοντας τα 19,1 χιλ. ευρώ, από 18,7 χιλ. ευρώ που ήταν το 2022, αύξηση υπερδιπλάσια από το ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ακόμη, τα έτη 2019 με 2023, η μέση ετήσια αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 2,1%. Εκείνο το οποίο θα πρέπει να σημειωθεί, είναι ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως δείκτης επηρεάζεται από το μέγεθος του πληθυσμού. Ως αποτέλεσμα, η μείωση του πληθυσμού κατά 3,1% το διάστημα 2019 – 2023, συνέβαλλε στη σωρευτική αύξηση του υπόψη δείκτη. Αναφορικά με το επίπεδο των μισθών, υπογραμμίζεται ότι ο μέσος μισθός αυξήθηκε από 1.130 ευρώ μηνιαίως το 2019, σε 1.251 ευρώ το 2023 (ποσοστιαία αύξηση 10,6%) (Ρομπόλης & Μπέτσης, 2024). Αντίστοιχα, ο βασικός μισθός αυξήθηκε από τα 650 ευρώ το 2019, στα 780 ευρώ το 2023, ενώ αναμένεται περαιτέρω αύξηση στα 830 εντός του 2024 (Υπουργείο Εργασίας).

Χρέος

Αν και το ελληνικό χρέος παραμένει το υψηλότερο των χωρών της Ευρωζώνης, παρουσιάζει το μεγαλύτερο ρυθμό χρέωσης (ΟΤ, 2023). Ειδικότερα, το έτος 2023, το ποσοστό του χρέους ως προς το ΑΕΠ έφτασε στο 160,3%, ενώ για τα έτη 2020, 2021 και 2022, έφτανε σε ποσοστό 207%, 195% και 172,6% αντίστοιχα (tradingeconomics). Ωστόσο, τονίζεται ότι η μείωση του χρέους οφείλεται στην άνοδο του ΑΕΠ αλλά και του πληθωρισμού, κάτι που σημαίνει ότι ο κίνδυνος συνεχίζει να υφίσταται (ΟΤ, 2023).

Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας, διαμορφώθηκε τον Ιανουάριο του 2024 στο 10,4% (495 χιλ. άνεργα άτομα), παρουσιάζοντας συνεχή μείωση από το 2019 και έπειτα, έτος κατά το οποίο είχε ανέλθει στο 19,4% (923 χιλ. άνεργα άτομα). Παρά τη σημαντική μείωση της ανεργίας, η Ελλάδα παραμένει η δεύτερη χώρα της ΕΕ με την υψηλότερη ανεργία, πίσω μόνο από την Ισπανία (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2024).

Ανταγωνιστικότητα

Όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα, παρά το γεγονός ότι η θέση της Ελλάδος βελτιώθηκε την τελευταία πενταετία, αυτή παραμένει γενικά σε χαμηλά επίπεδα. Το 2023, η Ελλάδα έλαβε την 49^η θέση, υποχωρώντας κατά 2 θέσεις σε σχέση με το 2022. Κάποιες από τις αιτίες της χαμηλής ελληνικής ανταγωνιστικότητας, αποτελούν το υψηλό ενεργειακό κόστος, ο πληθωρισμός, η έλλειψη παραγωγικών επενδύσεων και το δημογραφικό. Υπογραμμίζεται ότι, για τη βελτίωσή της απαιτείται ενίσχυση σε τομείς όπως η οικονομική αποδοτικότητα, η αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων και της κυβέρνησης (Κόντη, 2023).

Παραγωγικότητα

Η παραγωγικότητα της εργασίας παραμένει σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την Ευρώπη, γεγονός το οποίο αποτελεί μία διαχρονική αδυναμία της ελληνικής οικονομίας. Αντίθετα με το παραπάνω, η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής αυξήθηκε την τελευταία τετραετία, με ρυθμό τριπλάσιο από την ευρωπαϊκή. Τους κύριους λόγους των χαμηλών επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας στον τομέα της παραγωγικότητας εργασίας, αποτελούν η αδυναμία αξιοποίησης της τεχνολογίας και η αποτυχία επίτευξης οικονομιών κλίμακας, σε συνδυασμό με το συνεχώς επιδεινούμενο δημογραφικό πρόβλημα. Η χαμηλή παραγωγικότητα επιδρά αρνητικά

στην οικονομική ανάπτυξη και για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις (Χρυσολωρά, 2023).

Πιστοληπτική ικανότητα

Θετική έκβαση για την ελληνική οικονομία ήταν το γεγονός ότι ανέκτησε την επενδυτική βαθμίδα από τους διεθνείς οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης όπως η Fitch και η S&P, επιβεβαιώνοντας την ανοδική της πορεία (businessdaily, 2023). Το παραπάνω σημαίνει ότι το ελληνικό κράτος, οι ελληνικές επιχειρήσεις, αλλά και τα νοικοκυριά, θα έχουν τη δυνατότητα να δανείζονται με χαμηλότερο κόστος. Επιπλέον, η ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας, θα έχει ως συνέπεια την αύξηση του αριθμού των επενδυτών οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα αγοράς ελληνικών ομολόγων και γενικότερα, τη διεύρυνση της επενδυτικής βάσης, στην οποία η Ελλάδα θα έχει πλέον πρόσβαση (Τόμπρα, 2023).

Βιομηχανία – Επενδύσεις

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας είναι το επενδυτικό κενό, το οποίο οφείλεται στη δεκαετή κρίση την οποία αντιμετώπισε η χώρα, με συνέπειες ορατές μέχρι και σήμερα (Αγουρίδης, 2023). Είναι επιτακτική ανάγκη η μεταβολή των δομικών χαρακτηριστικών της οικονομίας της χώρας, μέσω της αύξησης των παραγωγικών επενδύσεων, σε αντικατάσταση της κατανάλωσης, με σκοπό την αύξηση του ΑΕΠ (Κεσιετζής, 2024).

Όσον αφορά τις επενδύσεις σε πάγια, σημειώθηκε ανάκαμψη, θέτοντας τις βάσεις για την κάλυψη του επενδυτικού κενού το οποίο είχε δημιουργηθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης. Τα τρία τελευταία χρόνια, καταγράφηκε ανοδική κίνηση στις επενδύσεις παγίων, γεγονός σημαντικό το οποίο θα μπορούσε να συμβάλλει στην ενίσχυση της παραγωγικότητας, των παραγωγικών δυνατοτήτων και των μισθών. Οι επενδύσεις παγίων το 2022 διαμορφώθηκαν σε ποσοστό 13,7% του ονομαστικού ΑΕΠ, που αντιστοιχεί σε 28,5 δις ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση συγκριτικά με την προηγούμενη οκταετία, την οποία είχε κυμανθεί στο 11,1% (ΟΤ, 2023). Ωστόσο, το μέγεθος των επενδύσεων παγίων δεν έχει φτάσει ακόμη στα επιθυμητά επίπεδα, αφού παραμένουν αρκετά χαμηλότερα από το μέσο όρο της Ευρωζώνης (reporter, 2022).

Όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ), αυτές έφτασαν το 2023 τα 4,5 δις ευρώ, σημειώνοντας πτώση της τάξης του 40% σε σχέση με το 2022, χρονιά κατά την οποία είχαν φτάσει το επίπεδο ρεκόρ των 7,9 δις ευρώ. Επίσης, τα έτη 2020 και 2021,

οι ΞΑΕ έφταναν 2,8 δις και 5,3 δις ευρώ αντίστοιχα (Ιωάννου, 2024; Enterprise Greece, 2022). Οι ΞΑΕ, από αναπτυξιακής σκοπιάς είναι το πιο επιθυμητό κομμάτι επενδύσεων από το εξωτερικό, καθώς αφορούν κεφάλαια τα οποία τοποθετούνται μακροπρόθεσμα σε παραγωγικές μονάδες τις χώρες και επίσης εισάγουν γνώση και τεχνολογία συνεισφέροντας στο μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας (reporter, 2022).

5.4: Ένοπλες Δυνάμεις

Οργάνωση Στρατού Ξηράς

Ο Ελληνικός Στρατός (Ε.Σ.) αποτελείται από τον «Ενεργό Στρατό, την Εθνοφυλακή, τους Εφέδρους Υψηλής Ετοιμότητας Στρατού (ΕΦΥΕΣ) και την Εφεδρεία» (ΓΕΣ). Τα Όπλα και τα Σώματα αποτελούν τους δύο βασικούς κλάδους του Ε.Σ. Ο πρώτος έχει ως κύρια αποστολή τη διεξαγωγή του αγώνα ή την άμεση συμμετοχή σε αυτόν, ενώ ο δεύτερος έχει ως αποστολή την παροχή υποστήριξης διοικητικής ή λογιστικής μορφής. Ως όπλα μάχης χαρακτηρίζονται το Πεζικό, το Ιππικό-Τεθωρακισμένα και το Πυροβολικό, ενώ ως όπλα υποστήριξης μάχης το Μηχανικό, οι Διαβιβάσεις και η Αεροπορία Στρατού. Αντίστοιχα, τα Σώματα διακρίνονται στα Σώματα Υποστήριξης Μάχης τα οποία είναι το Τεχνικό, Εφοδιασμού – Μεταφορών, Υλικού Πολέμου, Έρευνας Πληροφορικής και Υγειονομικού και στα λοιπά Σώματα τα οποία περιλαμβάνουν το Οικονομικό, το Γεωγραφικό, Ελεγκτικό, Στρατολογικό κ.α.

Όσον αφορά τον τρόπο εισόδου στον Ελληνικό Στρατό, οι στρατιωτικοί διακρίνονται σε μόνιμους, εθελοντές και στρατευμένους. Η πρώτη κατηγορία εισέρχεται στον Ε.Σ. με σκοπό τη σταδιοδρομία και μπορεί να προέρχεται από Στρατιωτικές Σχολές, ή να έχει εισαχθεί με διαγωνισμό. Η δεύτερη κατηγορία, περιλαμβάνει εκείνους οι οποίοι κατατάσσονται με τη θέλησή τους για να υπηρετήσουν ορισμένο χρόνο, ενώ η τρίτη αποτελείται από εκείνους που κατατάσσονται μετά από πρόσκληση για να υπηρετήσουν τη θητεία τους (ΓΕΣ).

Ο Ελληνικός Στρατός οργανώνεται σε Σχηματισμούς, Συγκροτήματα, Μονάδες και Ανεξάρτητες Υπομονάδες, οι οποίες είναι Στρατιωτικές Αρχές με διοικητική αυτοτέλεια. Το Γενικό Επιτελείο Στρατού (ΓΕΣ) είναι το ανώτερο κλιμάκιο διοίκησης του Στρατού Ξηράς και περιλαμβάνει το Διοικητή – Αρχηγό, το Επιτελείο, το Ειδικό Επιτελείο, τις Ειδικές Διευθύνσεις και το Τάγμα ΓΕΣ.

Οργάνωση Πολεμικού Ναυτικού

Το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό (Π.Ν.) είναι ο δεύτερος σε αρχαιότητα κλάδος των ενόπλων δυνάμεων και τελεί υπό τη διοίκηση του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού (ΓΕΝ) το οποίο αποτελεί και το ανώτατο επιτελικό όργανο του ΠΝ. Το ΠΝ διαρθρώνεται σε τρεις Μεγάλες Διοικήσεις, το Αρχηγείο Στόλου (ΑΣ), τη Διοίκηση Διοικητικής Μέριμνας Ναυτικού (ΔΔΜΝ) και τη Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης (ΔΝΕ). Το ΑΣ περιλαμβάνει Διοικήσεις όπως αυτή των Φρεγατών, Ταχέων Σκαφών, Πλοίων Επιτήρησης και Υποβρυχίων, η ΔΔΜΝ περιλαμβάνει τους Ναύσταθμους Σαλαμίνας και Κρήτης, ενώ η ΔΝΕ τη Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών κ.α. Εκτός των παραπάνω υπάρχουν οι Ναυτικές Διοικήσεις στις οποίες υπάγονται τα Ναυτικά Κλιμάκια και άλλες υπηρεσίες όπως η Υπηρεσία Φάρων και η Υδρογραφική Υπηρεσία.

Οι Αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού διακρίνονται σε Μάχιμους, σε Μηχανικούς και σε αυτούς των Σωμάτων. Το Οικονομικό, το Υγειονομικό και το Σώμα Ειδικοτήτων είναι τα τρία κύρια Σώματα, ενώ υπάρχουν Σώματα κοινά για τους τρεις Κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως το Στρατολογικό.

Οργάνωση Πολεμικής Αεροπορίας

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία (ΠΑ) αποτελεί τον τρίτο κλάδο των ενόπλων δυνάμεων, με αποστολή την προστασία του εναέριου χώρου από παραβιάσεις και την παροχή επιχειρησιακής υποστήριξης στον ΕΣ και στο ΠΝ. Το ανώτατο επιτελικό όργανο της ΠΑ είναι το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας (ΓΕΑ), στο οποίο ανήκουν το Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας (ΑΤΑ), η Διοίκηση Αεροπορικής Υποστήριξης (ΔΑΥ), η Διοίκηση Αεροπορικής Εκπαίδευσης (ΔΑΕ) καθώς και οι Μονάδες και Υπηρεσίες του ΓΕΑ (Πολεμική Αεροπορία).

Οι Αξιωματικοί της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας διακρίνονται σε Ιπτάμενους, Μηχανικούς, Αεράμυνας και Σωμάτων. Τα Σώματα της ΠΑ είναι δέκα, με χαρακτηριστικότερα αυτό των Μετεωρολόγων, των Ραδιοναυτίλων και των Συντηρητών Αεροπορικών Εγκαταστάσεων (Πολεμική Αεροπορία).

Παγκόσμια Κατάταξη

Το 2024, η Ελλάδα κατατάχθηκε στην 32η θέση, σε λίστα η οποία αφορούσε τη διαθέσιμη στρατιωτική δύναμη πυρός και περιελάμβανε 145 κράτη. Η χώρα κατατάχθηκε 24 θέσεις κάτω από την Τουρκία η οποία έλαβε την 8^η θέση. Η κατάταξη των κρατών έλαβε χώρα λαμβάνοντας υπόψη οκτώ δείκτες, όπως ο αριθμός

των ενόπλων δυνάμεων, οι εθνικοί πόροι, η κατάσταση της οικονομίας, η υλικοτεχνική υποδομή και η γεωγραφική θέση των χωρών (globalfirepower, 2024). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το 2023 η Ελλάδα κατείχε την 30^η θέση, ενώ η Τουρκία την 11^η (Η Ναυτεμπορική, 2023)

Αμυντικές Δαπάνες

Η Ελλάδα, όσον αφορά τις αμυντικές δαπάνες επί ποσοστό του ΑΕΠ έρχεται τρίτη στο ΝΑΤΟ, αφού δαπανά το 3% του ΑΕΠ της σε εξοπλισμούς. Βρίσκεται πίσω από την Πολωνία και τις ΗΠΑ, ενώ ξεπερνά την Τουρκία, η οποία δαπανά το 1,3% του ΑΕΠ της σε αμυντικές δαπάνες (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2024). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το 2019 οι ελληνικές αμυντικές δαπάνες αντιστοιχούσαν σε λιγότερο από 2% του ΑΕΠ, φτάνοντας περίπου τα 3,3 δισ. ευρώ, ενώ το 2024 έφτασαν τα 6 δισ. ευρώ, παρουσιάζοντας μεγάλη αύξηση (ellinikos-stratos).

Αριθμός Ελληνικών Στρατευμάτων

Ο Ελληνικός Στρατός Ξηράς αριθμεί σε καιρό ειρήνης περίπου 100χιλ. στρατιώτες και επιπλέον 150χιλ. έφεδρους, οι οποίοι είναι σε ετοιμότητα να ενταχθούν σε αυτόν σε περίοδο επιχειρήσεων, φτάνοντας μία συνολική δύναμη 250χιλ. στρατιωτών (NEMESIS HD, 2022).

Αρματα Μάχης

Επιπλέον, η δύναμη αρμάτων μάχης του Ελληνικού Στρατού φτάνει τα 1.244, περιλαμβάνοντας 183 Leopard 2 A4, 170 Leopard 2 A6 (HEL), περί τα 500 Leopard 1A5, 390 M48A5 MOLF, 400 M60 και άγνωστο αριθμό αρμάτων μάχης M48 (NEMESIS HD, 2022).

Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης – Μεταφοράς Προσωπικού

Όσον αφορά τα τεθωρακισμένα οχήματα μάχης και μεταφοράς προσωπικού, υφίστανται 2.476 ΤΟΜΠ Μ113, 491 ΤΟΜΠ Leonidas, 257 Ολμοφόρα Μ106, 370 Αντιαρματικά Μ901 ITV, 275 Μ577, περισσότερα από 230 τεθωρακισμένα οχήματα VBL, 600 τεθωρακισμένα οχήματα Hummer Μ1025 Α2 HMMWV και Μ1114GR, 1200 ΤΤΟΑ Μ1117 Guardian και 40 ΤΟΜΑ Μarder 1Α3 (NEMESIS HD, 2022).

Συστήματα Πυροβολικού

Ο Ελληνικός Στρατός διαθέτει περίπου 36 μονάδες πυραυλικών συστημάτων Μ270 MLRS, οπλισμένες με 150 πυραύλους ΜGM-140Α ATACMS Block 1, οι οποίοι έχουν

βεληγεκές 165 km και 12 ρουκέτες των 227 χιλιοστών. Επίσης, διαθέτει περισσότερους από 110 πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων RM-70. Όσον αφορά τις αυτοκινούμενες μονάδες πυροβολικού, ο ΕΣ διαθέτει 24 πυροβόλα PzH 2000, ενώ παράλληλα διαθέτει 417 οβιδοβόλα M109 διαφόρων εκδόσεων (NEMESIS HD, 2022).

Συστήματα Αεράμυνας

Ο Στρατός Ξηράς παράλληλα με την Πολεμική Αεροπορία, διαθέτει συστήματα αεράμυνας, αποστολή των οποίων είναι η προστασία των στρατιωτικών υποδομών των Ενόπλων Δυνάμεων. Αυτά αποτελούνται από 42 MIM-23 αντιαεροπορικά Hawk, 31 TOR-M1, 38 SA-8 Gecko (OSA/AK), 54 ASRAD HELLAS τα οποία διαθέτουν περί τους 500 πυραύλους FIM-92 Stinger και 600 Stinger MANPADS. Επιπρόσθετα, υπάρχουν 16 αντιαεροπορικά πυροβόλα ARTEMIS 30, 290 Rheinmetall MK20, και περισσότερα από 500 Zu-23 (NEMESIS HD, 2022).

Ελικόπτερα – UAV

Η Ελληνική Αεροπορία Στρατού διαθέτει 16 NH-90, περισσότερα από 100 UH-1H και 25 CH-47 Chinook. Εκτός των παραπάνω, έχει στο οπλοστάσιο της 28 επιθετικά ελικόπτερα Apache, τα οποία ενδέχεται μελλοντικά να εξοπλιστούν με ισραηλινούς πυραύλους SPIKE NLOS και 70 OH-58D Kiowa, 36 εκ των οποίων είναι οπλισμένα με πυραύλους τύπου HELLFIRE και ρουκέτες HYDRA-70. Αναφορικά με τα UAV και τα Drones, ο ΣΕ διαθέτει 16 UAV Sperwer και 32 Drones ATLAS-204 (NEMESIS HD, 2022).

Πολεμική Αεροπορία

Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία έλαβε το 2023 τη 17^η θέση στη λίστα με τις ισχυρότερες αεροπορικές δυνάμεις παγκοσμίως, μία θέση αρκετά υψηλή αν υπολογιστούν ο πληθυσμός και η οικονομική ισχύς της χώρας. Σε αυτήν απασχολούνται 21χιλ. άτομα προσωπικό, στελέχη και οπλίτες θητείας (reader, 2023).

Η Ελλάδα διαθέτει συνολικά 635 αεροσκάφη, εκ των οποίων 193 μαχητικά, 17 μεταγωγικά, 144 εκπαιδευτικά και 10 αεροσκάφη ειδικών αποστολών. Το 2021 εντάχθηκαν στο οπλοστάσιο της ΠΑ 24 μαχητικά αεροσκάφη πολλαπλών ρόλων Rafale, τα οποία μπορούν να φέρουν μεγάλο αριθμό όπλων, όπως πυραύλους Meteor και Scalp EG, αλλάζοντας τις ισορροπίες στο Αιγαίο υπέρ της Ελλάδος (reader, 2023). Εκτός αυτών, η ΠΑ διαθέτει 15 μαχητικά F-16C/D Block 72 Viper, ενώ αναμένεται η αναβάθμιση ακόμη 68 αεροσκαφών, στην υπόψη έκδοση η οποία είναι η τελευταία και

η πιο προηγμένη. Στο ελληνικό οπλοστάσιο υφίστανται ακόμη 25 μαχητικά Mirage 2000, 38 F-16C/D Block 50, 32 F-16C/D Block 30, ενώ διαθέτει αριθμό από F-16C/D Block 52+ Fighting Falcon και F-16C/D Block 52+ adv Fighting Falcon. Αξίζει να σημειωθεί, ότι έως το 2030 αναμένεται η ελληνική ΠΑ να έχει προμηθευτεί τα πρώτα αμερικανικά μαχητικά F-35. Εκτός των μαχητικών, η ΠΑ διαθέτει μεταγωγικά αεροσκάφη C-130H, ενώ έχει στην κατοχή της αντιαεροπορικά συστήματα όπως οι Patriot και οι S-300 (Νέδος, 2024)(ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ).

Πολεμικό Ναυτικό

Το Ελληνικό ΠΝ από την πλευρά του, διαθέτει στο στόλο του 4 Φρεγάτες τύπου MEKO, 9 Φρεγάτες (Φ/Γ) τύπου S, 4 Υποβρύχια 214 HN (τύπου «Παπανικολής»), 3 Υποβρύχια 209/1200 (τύπου «Ποσειδών»), 1 Υποβρύχιο 209/1500 (τύπου «Ωκεανός») και 2 Υποβρύχια 209/1100 (τύπου «Γλαύκος») (Νέδος, 2024)(ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ). Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι βρίσκεται σε εξέλιξη το πρόγραμμα νέων φρεγατών, το οποίο αφορά την αγορά 4 γαλλικών Belh@rra και τον εκσυγχρονισμό των υπάρχοντων Φ/Γ τύπου MEKO. Ταυτόχρονα με τα παραπάνω, το 2024 ανακοινώθηκε η συμμετοχή σε νέο πρόγραμμα το οποίο αφορά την απόκτηση κορβετών τύπου LCS αλλά και τη ναυπήγηση νέων Φ/Γ τύπου Constellation (Καβουλάκος, 2022) (Μαζανίτης, 2024).

Ειδικές Δυνάμεις

Οι ελληνικές Ειδικές Δυνάμεις οργανώνονται στους Καταδρομείς – Αλεξιπτωτιστές, στους Αμφίβιους Καταδρομείς και στους Πεζοναύτες. Την πλέον επίλεκτη μονάδα των ειδικών δυνάμεων αποτελεί το Ειδικό Τμήμα Αλεξιπτωτιστών (Ε.Τ.Α.), αποστολή του οποίου είναι η στρατηγική αναγνώριση πίσω από τις εχθρικές γραμμές (ΓΕΣ).

Στρατηγικά Όπλα

Όσον αφορά την κατηγορία των στρατηγικών όπλων, η ελληνική ΠΑ μαζί με την πρόσφατη απόκτηση των μαχητικών Rafale, ενέταξε στο οπλοστάσιο της πυραύλους SCALP EG οι οποίοι έχουν βεληνεκές 300 χλμ., και πολύ μικρό ηλεκτρομαγνητικό και υπέρυθρο ίχνος (Θεοφανίδης, 2019) (Πολεμική Αεροπορία). Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι πύραυλοι διατίθενται μόνο για τα 24 Rafale, ενώ ο μεγαλύτερος στόλος των F-16 δε διαθέτει αντίστοιχο οπλικό σύστημα, καθώς επίσης και οι νέες Φ/Γ Belh@rra δεν εφοδιάστηκαν με τους αντίστοιχους πυραύλους SCALP NAVAL (defencereview, 2023).

Ετοιμότητα Ενόπλων Δυνάμεων

Ως επιχειρησιακή ετοιμότητα, ορίζεται η «δυνατότητα των στρατιωτικών μονάδων και σχηματισμών, των πολεμικών πλοίων, των αεροσκαφών, των οπλικών συστημάτων ή μέσων άλλης στρατιωτικής τεχνολογίας, για την ανάληψη δράσεως, μετά από μικρή, ή καθόλου προειδοποίηση, για την αντιμετώπιση στρατιωτικών ή υβριδικών απειλών κατά της χώρας μας» (Κρασσάς, 2023). Το 2020, οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις απέδειξαν ότι βρίσκονται σε υψηλή ετοιμότητα, με την επιτυχή αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης στον Έβρο και με την επιτυχή διαχείριση της ελληνοτουρκικής κρίσης, η οποία έλαβε χώρα το ίδιο έτος.

Συμμετοχή σε Οργανισμούς

Ως μέλος του ΟΗΕ, του NATO και της ΕΕ, η Ελλάδα διαθέτοντας στελέχη από τους τρεις κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων της, λαμβάνει μέρος σε διάφορες επιχειρήσεις ειρήνης, κυρίως σε περιοχές οι οποίες την ενδιαφέρουν άμεσα, όπως τα Βαλκάνια και η Ανατολική Μεσόγειος. Ενδεικτικά, στελέχη του Στρατού Ξηράς συμμετέχουν σε ειρηνευτικές αποστολές στο Κόσσοβο, στο Μάλι και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, ενώ ναυτικές δυνάμεις του ΠΝ συμμετέχουν σε αποστολές στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (ΓΕΕΘΑ).

Κεφάλαιο 6: Η Ισχύς της Τουρκίας

6.1: Γεωγραφία

Έκταση - μορφολογία

Η Τουρκία είναι μία χώρα με ιδιαίτερη γεωγραφική θέση, η οποία βρίσκεται μερικώς στην Ασία και μερικώς στην Ευρώπη, λειτουργώντας ιστορικά ως εμπόδιο αλλά και ως γέφυρα μεταξύ των δύο ηπείρων. Βρίσκεται στο σταυροδρόμι των Βαλκανίων, του Καυκάσου, της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου. Είναι πληθυσμιακά και σε έκταση μία από τις μεγαλύτερες χώρες της συγκεκριμένης περιοχής, ενώ ξεπερνά σε έκταση όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Το μεγαλύτερο μέρος της βρίσκεται στην Ασία (97%), περιλαμβάνοντας τη χερσόνησο της Μικράς Ασίας ή αλλιώς Ανατολίας. Ένα μόνο μικρό κομμάτι της, η Ανατολική Θράκη (3%), βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα της Ευρώπης και χωρίζεται από την Ανατολία μέσω των Στενών του Βοσπόρου και των Δαρδανελίων, εντός των οποίων σχηματίζεται η Θάλασσα του Μαρμαρά (Britannica)(ktu, 2022). Ο έλεγχος των υπόψη Στενών από την Τουρκία, τα

οποία αποτελούν τη μόνη διέξοδο από τη Μαύρη Θάλασσα στη Μεσόγειο, έχει αποτελέσει κατά καιρούς την αιτία για την επιδείνωση των σχέσεών της με άλλα κράτη (Britannica).

Η συνολική έκταση της Τουρκίας αγγίζει τα 780χιλ. τετραγωνικά χλμ., μία έκταση σχεδόν διπλάσια της Γερμανίας και εξαπλάσιας της Ελλάδος, εκ των οποίων τα 770χιλ. αποτελούν τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας. Επιπλέον, η περιοχή της Ανατολίας αριθμεί περί τα 755 χιλ. τ.χλμ., με το ευρωπαϊκό μέρος να περιλαμβάνει μόνο τα 23,7 χιλ. τ.χλμ. της συνολικής έκτασης (Columbia).

Η Τουρκία είναι μία χώρα ορεινή στο κυρίαρχο μέρος της, με το 25% της έκτασης της να έχει υψόμετρο άνω των 1200 μέτρων και τις πεδιάδες να περιορίζονται στις παράκτιες περιοχές. Τα ορεινά χαρακτηριστικά με τις απότομες πλαγιές, δημιουργούν πολύ πιο σκληρά κλίματα από ότι θα περίμενε κάποιος λόγω της θέσης της χώρας, μειώνοντας τη διαθεσιμότητα και παραγωγικότητα της καλλιεργήσιμης γης (Britannica).

Θέση

Η Τουρκία καταφέρνει να εκμεταλλεύεται με θετικό τρόπο τη γεωγραφική της θέση, καλλιεργώντας σχέσεις με άλλες ανατολικές χώρες οι οποίες διαθέτουν κοινά χαρακτηριστικά με αυτή, όπως η κοινή εθνική καταγωγή και η κοινή θρησκεία. Επίσης, επιδιώκει να εξαργυρώνει την τόσο σημαντική της γεωγραφικής θέση, ζητώντας ανταλλάγματα από τους δυτικούς συμμάχους, σε κάθε ευκαιρία (Διανέοσις & ΕΛΙΑΜΕΠ & MRB, 2021).

Επιπρόσθετα, η εγγύτητα των μικρασιατικών παραλίων με τα ελληνικά νησιά, σε συνδυασμό με το μεγάλο τουρκικό πληθυσμό και την 4η τουρκική στρατιά, δίνει το επιθετικό πλεονέκτημα στην Τουρκία. Αυτή θα μπορούσε με τη μέθοδο του «σαλαμιού» να καταλάβει ελληνικά νησιά, την κατοχή των οποίων θα μπορούσε να εδραιώσει χωρίς να χρειάζεται να προχωρήσει στην απόκτηση μεγαλύτερων εδαφικών κερδών (Κουσκουβέλης, 2004). Από την άλλη, το επιθετικό πλεονέκτημα της Τουρκίας θα μπορούσε να απολεστεί, με τον εξοπλισμό των ελληνικών νησιών με τα κατάλληλα οπικά συστήματα, τα οποία θα μπορούσαν να επιφέρουν συντριπτικά πλήγματα σε μεγάλη απόσταση στο εσωτερικό της (defencereview, 2023).

Επιπλέον, τα ελληνικά νησιά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την εκτόξευση αντεπιθέσεων κατά της Τουρκίας, ωστόσο, η δυνατότητα κατοχής τουρκικών εδαφών και τήρησης ελληνικών δυνάμεων σε αυτά, είναι περιορισμένη. Αυτό συμβαίνει διότι η

Τουρκία, λόγω του ενιαίου της επικράτειάς της και του μεγέθους της, εξαιτίας δηλαδή του στρατηγικού της βάθους, έχει τη δυνατότητα να αγνοεί τις επιθετικές ενέργειες οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο έδαφός της, να προχωρά σε ολοκλήρωση των στρατιωτικών επιχειρήσεων που την αφορούν και στη συνέχεια να αντιμετωπίζει στο έδαφός της τους εισβολείς (Κουσκουβέλης, 2004).

Γειτνίαση

Η χώρα οριοθετείται ως εξής: Στα βόρεια της βρίσκεται η Μαύρη Θάλασσα, νοτιοανατολικά συνορεύει με τα κράτη της Γεωργίας και της Αρμενίας, ανατολικά με το Αζερμπαϊτζάν (Ναχitseβάν) και το Ιράν, νοτιοανατολικά με το Ιράκ και τη Συρία, δυτικά και νοτιοδυτικά της βρίσκεται η Μεσόγειος Θάλασσα και το Αιγαίο Πέλαγος, ενώ βορειοδυτικά συνορεύει με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία (Britannica)(Columbia).

Η Τουρκία έχει σήμερα προβλήματα με σχεδόν όλες τις χώρες με τις οποίες γειτνιάζει, τα οποία είτε η ίδια δημιούργησε, είτε προϋπήρχαν από το παρελθόν (Κουσκουβέλης, 2004). Η εξωτερική πολιτική την οποία ακολούθησε από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 και βασιζόταν στην ασφάλεια έχει εγκαταληφθεί. Αντίθετα, τη θέση της έχει λάβει μία πιο διεκδικητική και επιθετική στρατηγική, η οποία βασίζεται στον αναθεωρητισμό και στοχεύει στην αναβίωση της γεωγραφίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (ΕΛΙΑΜΕΠ, 2021).

6.2: Δημογραφία

Πληθυσμός

Τα στοιχεία της Τουρκικής Στατιστικής Υπηρεσίας, ανέφεραν ότι το 2023 ο τουρκικός πληθυσμός ανερχόταν σε 85,4 εκατ. κατοίκους, εκ των οποίων το 50,1% άνδρες και το 49,9% γυναίκες. Παρά το γεγονός ότι ο ετήσιος ρυθμός αύξησης παρουσιάζει μικρή μείωση (από 7,1 τοις χιλίοις το 2022 σε 1,1 τοις χιλίοις το 2023), ο τουρκικός πληθυσμός αυξάνεται κάθε έτος. Ειδικότερα, το 2022 η Τουρκία αριθμούσε 85,3 εκατ., το 2021 84,7 εκατ. και το 2020 83,6 εκατ. κατοίκους. Η μέση ηλικία του τουρκικού πληθυσμού είναι τα 34 έτη, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι περίπου το 68% ανήκει στην πληθυσμιακή ομάδα 15-64 ετών, το 21,4% είναι κάτω των 15 ετών και μόνο το 10,2% του πληθυσμού είναι άνω των 65 ετών (Κτενάς, 2024).

Ιδιαίτερης μνείας, χρήζει το γεγονός ότι περίπου 100 χρόνια πριν, η πληθυσμιακή σχέση Ελλάδας – Τουρκίας ήταν μόλις στο 1:2, με την Ελλάδα να αριθμεί περί τα 6,2 εκατ. και την Τουρκία 13,6 εκατ. κατοίκους (Χαρακόπουλος, 2018). Συνεχίζοντας, το

1950 η πληθυσμιακή σχέση έφτανε το 1:3, σήμερα έχει φτάσει περίπου το 1:8, ενώ η αύξηση του τουρκικού πληθυσμού σε συνδυασμό με τη συρρίκνωση του αντίστοιχου ελληνικού, αναμένεται να διαμορφώσει την υπόψη σχέση, το 2050 σε 1:10,5 και το 2100 σε 1:13. Η τεράστια τουρκική πληθυσμιακή αύξηση, είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερα υψηλών δεικτών γονιμότητας που παρουσίασε η γείτονα χώρα, κατά τις μεταπολεμικές δεκαετίες (Μαζαράκης, 2020)(Φίλιππας, 2021). Ωστόσο, φαίνεται ότι η Τουρκία ακολουθεί σήμερα το ευρωπαϊκό «παράδειγμα», αφού οι γεννήσεις παρουσιάζονται μειωμένες σε σύγκριση με το παρελθόν, έστω και σε μικρότερο βαθμό, ενώ ο πληθυσμός παρουσιάζει σημάδια γήρανσης (Κτενάς, 2024).

Το πρόβλημα της τουρκικής δημογραφίας

Πέρα από τους εντυπωσιακούς αριθμούς που αφορούν τον πληθυσμό της Τουρκίας, εμφανίζεται ένα σημαντικό πρόβλημα, το οποίο αφορά την ομοιογένεια και δε θα πρέπει να παραβλέπεται. Ο τουρκικός πληθυσμός δεν είναι εθνικά ομοιογενής, αφού περί το 18% είναι κουρδικής καταγωγής, ένα ποσοστό 7 με 12% υπολογίζεται ότι ανήκει σε άλλες μειονότητες, ενώ το εναπομένον 70 με 75% είναι Τούρκοι. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εμφανίζεται με την εθνοτική ομάδα των Κούρδων, οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα των νοτιοανατολικών τουρκικών περιοχών. Από ιδρύσεως του νεότερου τουρκικού κράτους, δημιουργήθηκαν τριβές μεταξύ των Κούρδων και του Κεμαλικού κράτους, οδηγώντας μέχρι σήμερα σε έναν ακήρυχτο πόλεμο, ο οποίος αποτελεί μείζων πρόβλημα για την Τουρκία, η εξέλιξη του οποίου δε δύναται να προβλεφθεί μελλοντικά (Μαζαράκης, 2020).

Εκτός από τις εθνικές διαιρέσεις, η Τουρκία είναι διαιρεμένη σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο. Ειδικότερα, παρατηρούνται οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πληθυσμών που διαβιούν στις περιοχές της Ανατολίας και αυτών που βρίσκονται κοντά στις μεσογειακές ακτές. Η πολιτική και ιδεολογική διαίρεση, εδράζεται στα δύο διαχρονικά «πρόσωπα» της Τουρκίας, από τη μία στο πιο φιλελεύθερο και κοσμικό και από την άλλη στο πιο συντηρητικό και ισλαμικό (Διανέοσις & ΕΛΙΑΜΕΠ & MRB, 2021).

6.3: Οικονομία

Η Τουρκία αποτελεί την 19^η σε μέγεθος οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο και είναι μία από τις χώρες του ΟΟΣΑ που παρουσίασαν ταχύτερη ανάπτυξη κατά το διάστημα 2000 – 2021, με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλή εισοδήματος 6%.

Επίσης, είναι μέλος των G20 και αποτελεί κατά το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) αναδυόμενη οικονομία. Τη δεκαετία 2001 – 2016 σημειώθηκε σημαντική άνοδος του ΑΕΠ, γεγονός το οποίο οφείλεται στην παρέμβαση του ΔΝΤ λόγω της οποίας εξυγιάνθηκε η οικονομία, στην Τελωνειακή Συμφωνία με την ΕΕ και στην έναρξη των διαπραγματεύσεων της χώρας με την ΕΕ, με σκοπό την ένταξη σε αυτή. Εκτός αυτών, άλλοι παράγοντες οι οποίοι συνετέλεσαν στην ισχυροποίηση της τουρκικής οικονομίας ήταν η ενίσχυση του τραπεζικού τομέα, η μεγάλη εσωτερική αγορά λόγω του μεγάλου πληθυσμού, η μεγέθυνση της βιομηχανίας καθώς επίσης και η ανάπτυξη φορολογικών κινήτρων με σκοπό την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Επιπρόσθετα, τα δημογραφικά στοιχεία του τουρκικού πληθυσμού, ο οποίος προσέφερε ένα εργατικό δυναμικό μορφωμένο αλλά χαμηλού κόστους, λειτούργησαν θετικά στην οικονομική ανάπτυξη (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023).

Ωστόσο, η τουρκική οικονομία χαρακτηρίζεται από αρκετές αδυναμίες, όπως είναι η υψηλή εξάρτηση από εισροές ξένων κεφαλαίων ώστε να εξυπηρετηθεί το εξωτερικό χρέος, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου, η χαμηλή κατανάλωση, τα περιορισμένα συναλλαγματικά αποθέματα και οι μειωμένες επενδύσεις στην έρευνα και στην τεχνολογία. Άλλα προβλήματα τα οποία επηρεάζουν την ανθεκτικότητα της οικονομίας, είναι η εφαρμογή ανορθόδοξων νομισματικών πολιτικών από την τρέχουσα κυβέρνηση και η αύξηση του πληθωρισμού, τα οποία σε συνδυασμό με την πολιτική κατάσταση και τη γεωπολιτική αστάθεια στην ευρύτερη περιοχή, δημιουργούν αβεβαιότητα στους υποψήφιους επενδυτές (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023).

ΑΕΠ

Το ΑΕΠ της Τουρκίας, ξεπέρασε το 2023 για πρώτη φορά το 1 τρις. δολάρια, παρουσιάζοντας αύξηση 4,5% (Daily Sabah, 2024). Το 2020, το τουρκικό ΑΕΠ ήταν 719 δισ. δολάρια, ενώ τα έτη 2021 και 2022 είχε διαμορφωθεί στα 816 και 905 δισ. δολάρια αντίστοιχα (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023). Η ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας έφτασε το 11% το 2021 και 5,5% το 2022, ενώ με γρήγορους ρυθμούς συνεχίζονται οι ξένες επενδύσεις (Κανελλόπουλος, 2024).

Όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το 2023 διαμορφώθηκε στα 13,3 χιλ. δολάρια, παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη, κατά τα οποία είχε ανέλθει σε 10,6 χιλ. το 2022, 9,6 χιλ. το 2021 και 8,6 χιλ. δολάρια το 2020. (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023)(statista, 2024). Επιπλέον, ο βασικός μισθός

διαμορφώθηκε το 2022 στα 420 ευρώ, ποσό αρκετά μικρότερο σε σχέση με το αντίστοιχο ελληνικό (Καλτσάς, 2023).

Πληθωρισμός – Ισοτιμία Νομίσματος- Πιστοληπτική Αξιολόγηση

Η Τουρκία έχει σήμερα χαμηλή πιστοληπτική αξιολόγηση και ειδικότερα βαθμολογία B από τους μεγάλους οίκους αξιολόγησης. Το παραπάνω, είναι απόρροια του γιγαντιαίου πληθωρισμού, ο οποίος καλπάζει με 65% και είναι υπεύθυνος για την υπέρμετρη υποτίμηση του τουρκικού νομίσματος, αποτελώντας ένα από τα ζωτικότερα προβλήματα που ταλανίζουν την οικονομία της γειτονικής χώρας. Ωστόσο, η νέα οικονομική στρατηγική η οποία αποσκοπεί στην αναδιάρθρωση της τουρκικής οικονομίας, εστιάζει στην τόνωση της ισοτιμίας της τουρκικής λίρας έναντι του δολαρίου, στην αντιμετώπιση του πληθωρισμού και στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων (Κανελλόπουλος, 2024) Ως αποτέλεσμα, οι οίκοι αξιολόγησης ξεκίνησαν το 2024 να αναβαθμίζουν την πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας (reporter, 2024).

Ανεργία

Η ανεργία στην Τουρκία, παρουσιάζει συνεχή ετήσια μείωση από το 2019 και έπειτα, έτος κατά το οποίο είχε φτάσει σε επίπεδο ρεκόρ (13,6%). Το Φεβρουάριο του 2024, έπεσε στο 8,7%, φτάνοντας περίπου τα 3 εκατ. άτομα (Statista, 2024)(trading economics, 2024).

Βιομηχανία-επενδύσεις

Ένας από τους βασικότερους τομείς της τουρκικής οικονομίας είναι η γεωργία, αφού η Τουρκία συγκαταλέγεται μεταξύ των 10 χωρών με τη μεγαλύτερη αγροτική παραγωγή παγκοσμίως, ενώ αντιπροσωπεύει το 5,9% του ΑΕΠ. Επιπλέον, διαθέτει ισχυρή βιομηχανική ανάπτυξη, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η παραγωγή ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών, η κλωστοϋφαντουργία και η ένδυση, η αυτοκινητοβιομηχανία, η ναυπηγική, η αμυντική βιομηχανία και η βιομηχανία σιδήρου και χάλυβα. Επιπρόσθετα, ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κλάδο και πηγή εσόδων, ενώ ο κατασκευαστικός κλάδος, ο οποίος διαθέτει μερικές από τις μεγαλύτερες κατασκευαστικές εταιρίες σε παγκόσμιο επίπεδο με διεθνή δραστηριότητα, είναι από τους πιο δυναμικούς αντιπροσωπεύοντας το 5% του ΑΕΠ (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023).

Οι εισροές των άμεσων ξένων επενδύσεων ανήλθαν το 2023 σε 10,6 δισ. δολάρια, παρουσιάζοντας πτώση σε σχέση με το προηγούμενο έτος, κατά το οποίο είχαν ανέλθει

σε 13,7 δισ. δολάρια. Για το παραπάνω, οφείλεται κυρίως η αντισυμβατική οικονομική πολιτική την οποία ακολουθεί η γειτονική χώρα, προχωρώντας σε μειώσεις επιτοκίων παρά τον καλπάζοντα πληθωρισμό. Ωστόσο, το 2024 αναμένεται από την τουρκική κυβέρνηση αύξηση των ΞΑΕ, σε 13 έως 15 δισ. δολάρια, αφού το 2023 σημειώθηκε αλλαγή στην πολιτική των χαμηλών επιτοκίων, με σκοπό την προσέλκυση ξένων επενδυτών (Κανελλόπουλος, 2024)(Powergame, 2024).

Ενέργεια – Φυσικοί πόροι

Η Τουρκία βασίζεται κατά κύριο λόγο στις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων, οι οποίες φτάνουν σε πετρέλαιο το 93% και σε φυσικό αέριο το 99%. Ωστόσο, έχει καταφέρει να μεταβάλλει τα τελευταία χρόνια το ενεργειακό της μείγμα, τριπλασιάζοντας την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενώ μία από τις προτεραιότητες της χώρας είναι η εξερεύνηση και εξόρυξη υδρογονανθράκων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ένας από τους σημαντικότερους στόχους της Τουρκίας στον τομέα της ενέργειας, είναι η κατασκευή και η λειτουργία πυρηνικών σταθμών σε διάφορες τουρκικές επαρχίες (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023).

6.4: Ένοπλες Δυνάμεις

Από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και έπειτα, η Τουρκία επιδιώκει να μετατραπεί σε μία ισχυρή στρατιωτική δύναμη η οποία αναπτύσσει τις δικές της δυνάμεις. Το εμπάργκο στην πώληση όπλων, το οποίο τέθηκε το 2019 από τη Γερμανία και τη Γαλλία, οδήγησε την Τουρκία στην στόχευση της παραγωγής του 100% των οπλικών της συστημάτων. Το 2021, κατάφερε να παράγει το 70% των οπλικών της συστημάτων, διεκδικώντας μάλιστα μία θέση στους μεγαλύτερους εξαγωγείς οπλισμού (Χωραφάς, 2023). Ωστόσο, παρά την εντυπωσιακή πρόοδο της Τουρκίας στον τομέα των ενόπλων δυνάμεων, δε θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι χιλιάδες έμπειροι στρατιωτικοί συνελήφθησαν και απολύθηκαν το 2016, μετά το αποτυχημένο (και αμφιλεγόμενο) πραξικόπημα κατά του Προέδρου Ερντογάν, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο το αξιόμαχο των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων.

Προσωπικό

Οι Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΤΕΔ), υπολογίζεται ότι διαθέτουν περίπου 671χιλ. άτομα, στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, εκ των οποίων 38,8χιλ. είναι αξιωματικοί και 346 ανώτατοι αξιωματικοί. Ειδικότερα, στα τρία όπλα (Στρατός Ήρα, Πολεμική Αεροπορία, Πολεμικό Ναυτικό) υπηρετούν 32,4χιλ. αξιωματικοί

και 70,2χιλ. υπαξιωματικοί, στη Στρατοχωροφυλακή υπηρετούν 5,8χιλ. αξιωματικοί και 23,3χιλ. υπαξιωματικοί, ενώ η Ακτοφυλακή διαθέτει περί του 600 αξιωματικούς και 1,4χιλ. υπαξιωματικούς. Όσον αφορά τους κληρωτούς, 279χιλ. υπηρετούν στα τρία όπλα, 119χιλ. στη Στρατοχωροφυλακή και 1,4χιλ. στην Ακτοφυλακή (TRT). Σύμφωνα με το globalfirepower (2024), το συνολικό στρατιωτικό προσωπικό των ΤΕΔ εκτιμάται στις 883χιλ. άτομα, εκ των οποίων οι 355χιλ. αποτελούν το ενεργό προσωπικό και οι 378χιλ. την εφεδρεία. Ειδικότερα, ο Στρατός Ξηράς διαθέτει 518χιλ. άτομα προσωπικό, η Πολεμική Αεροπορία 115χιλ. και το Πολεμικό Ναυτικό 100χιλ. (globalfirepower, 2024).

Οργάνωση

Ο τουρκικός Στρατός Ξηράς είναι οργανωμένος σε 4 Στρατιές. Η 4^η Στρατιά, αποκαλούμενη και ως Στρατιά Αιγαίου, έχει έδρα τη Σμύρνη και συγκροτείται από 3 Ταξιαρχίες Καταδρομών και 1 Ταξιαρχία Πυροβολικού. Η παραπάνω σύνθεση αντικατοπτρίζει την αντίληψη, ότι οι επιθετικές επιχειρήσεις στο Αιγαίο πρέπει να βασίζονται στην ταχεία ανάπτυξη επίλεκτων δυνάμεων από αέρος με τη χρήση ελικοπτέρων. Η 4η Στρατιά σε περίοδο επιχειρήσεων αναμένεται να ενισχυθεί από δυνάμεις του 4ου Σώματος Στρατού, το οποίο περιλαμβάνει τις τουρκικές στρατηγικές εφεδρείες και διαθέτει 2 Ταξιαρχίες Καταδρομών, 1 Μηχανοκίνητη Ταξιαρχία Πεζικού και 1 Ταξιαρχία Πυροβολικού. Επιπρόσθετα, 1 Ταξιαρχία Πεζοναυτών με έδρα τη Φώκαια αναλαμβάνει τις αμφίβιες αποβατικές επιχειρήσεις, ενώ 1 Σύνταγμα Αεροπορίας Στρατού υποστηρίζει την 4η Στρατιά σε αεροκίνητες επιχειρήσεις (Βλάσσης, 2022).

Στη Θράκη όπου οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις διαθέτουν τον κύριο όγκο τους, βρίσκεται η 1η τουρκική Στρατιά με έδρα την Κωνσταντινούπολη, η οποία αποτελείται από 3 Σώματα Στρατού, το 2ο, το 3ο και το 5ο. Αυτά έχουν υπό τη διοίκησή τους 1 Μεραρχία Πεζικού, 4 Τεθωρακισμένες Ταξιαρχίες, 7 Μηχανοκίνητες Ταξιαρχίες Πεζικού, 3 Μηχανοποιημένες Ταξιαρχίες Πεζικού, 2 Συντάγματα Πυροβολικού, 2 Συντάγματα Μηχανικού, 2 Συντάγματα Καταδρομών και 1 Σύνταγμα Αεροπορίας Στρατού. Μία τυπική τουρκική Τεθωρακισμένη Ταξιαρχία διαθέτει δύο Επιλαρχίες Μέσων Αρμάτων, με 54 άρματα η κάθε μία, 2 Μηχανοκίνητα Τάγματα Πεζικού με 54 Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης το καθένα και μία Αυτοκινούμενη Μοίρα Πυροβολικού με 24 Πυροβόλα. Άρα, οι Σχηματισμοί της 1ης Στρατιάς και μόνο διαθέτουν 1188 άρματα, 1188 Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης και Μεταφοράς

Προσωπικού και 360 Πυροβόλα. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι οι συγκεκριμένοι σχηματισμοί που βρίσκονται στην περιοχή της Ανατολικής Θράκης, διαθέτει την ελίτ των τουρκικών οπλικών συστημάτων (Παπανδρέου, 2023).

Άρματα Μάχης - Τεθωρακισμένα Οχήματα

Οι ΤΕΔ διαθέτουν 2.231 άρματα μάχης, γερμανικής και αμερικανικής προέλευσης (Leopard και M σειράς), κάτι που σημαίνει ότι σε κάθε άρμα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων αντιστοιχούν περίπου 1,9 τουρκικά. Εκτός των παραπάνω, το εξοπλιστικό πρόγραμμα της Τουρκίας περιλαμβάνει την ανάπτυξη του εθνικού άρματος μάχης με την ονομασία ALTAY, το οποίο παραδόθηκε το 2023, ενώ το 2025 αναμένεται η μαζική παραγωγή του (Αριστοτέλους, 2022)(Ανδρέου & Τριανταφύλλου, 2023) (globalfirepower, 2024). Επιπρόσθετα, στις ΤΕΔ υφίστανται αρκετές χιλιάδες τεθωρακισμένα οχήματα, τουρκικής κατασκευής όπως το ACV-15 και το Cobra και αμερικανικής όπως το M113. Σημειώνεται, ότι η Τουρκία έχει προχωρήσει στην παραγωγή δύο νέων τεθωρακισμένων οχημάτων τουρκικής κατασκευής, του Tulpar και του PARS (8x8), στα οποία είναι ενσωματωμένα τουρκικά όπλα και συστήματα (Παούνης, 2018).

Συστήματα Πυροβολικού

Όσον αφορά το Πυροβολικό, η Τουρκία έχει στο οπλοστάσιο της περίπου 1.000 αυτοκινούμενα πυροβόλα, με βασικό το τουρκικής κατασκευής T-155 Firtina 155χιλ., 1750 ρυμουλκούμενα όπως το τουρκικό Panther 155χιλ. και 286 πολλαπλούς εκτοξευτές πυραύλων, όπως οι επίσης τουρκικής κατασκευής T-122 Sakarya 122χιλ. (globalfirepower, 2024).

Μη Επανδρωμένα Αεροσκάφη (UAV) - Περιφερόμενα Πυρομαχικά

Η Τουρκία έχει στην κατοχή της 220 UAVs, τα οποία κατασκευάζει η ίδια και τα οποία αναμένεται να φτάσουν τα 400 το 2030 (Νέδος, 2024). Το UAV Bayraktar TB2 έχει σημειώσει μεγάλη εμπορική επιτυχία, αφού έχει τις περισσότερες εξαγωγές στον κόσμο. Άλλα UAV τουρκικής κατασκευής είναι το Akinci, το Togan, και το Kizilelma, το οποίο αναμένεται να μπει στην παραγωγή το 2024, ενώ πρόσφατα κατασκευάστηκε το ελαφρύ ελικοπτεροφόρο TCG Anadolu, το οποίο αναμένεται να μεταφέρει μη επανδρωμένα αεροσκάφη (Μαυραγάνης, 2023). Μια άλλη κατηγορία μη επανδρωμένων αεροσκαφών την οποία έχει αναπτύξει η Τουρκία, είναι αυτή των

περιφερόμενων πυρομαχικών, όπως το STM Alpagu και το Kargu, τα οποία χρησιμοποιούνται σε επιθέσεις «καμικάζι» (Παούνης, 2018).

Ελικόπτερα

Όσον αφορά τα ελικόπτερα, οι ΤΕΔ διαθέτουν περί τα 94 επιθετικά, με χαρακτηριστικότερο το T-129 ATAK ιταλοτουρκικής κατασκευής, 28 πολλαπλών αποστολών, όπως το Eurocopter AS532 Cougar και το Sikorsky S-70 Black Hawk και 277 μεταφορικά, όπως το Boeing CH-47 Chinook (Αριστοτέλους, 2022).

Αμυντικές Δαπάνες

Η Τουρκία δαπάνησε το 2023 1,5% του ΑΕΠ της στις αμυντικές δαπάνες, ενώ το 2020 είχε δαπανήσει 2,43%, το 2021 το 1,9% και το 2022 το 1,23% του ΑΕΠ. Παρά τη μικρή αύξηση του ποσοστού το 2023, γενικά παρατηρείται μείωση των αμυντικών δαπανών ως ποσοστό επί του ΑΕΠ από το 2020 και μετά, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι τα έτη πριν το 2020, το ποσοστό ήταν μόνιμα άνω του 2%, πολλές φορές ξεπερνώντας και το 3%. Ωστόσο, αν και οι τουρκικές αμυντικές δαπάνες είναι μικρότερες από τις ελληνικές ως ποσοστό του ΑΕΠ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Τουρκία λόγω του μεγαλύτερου ΑΕΠ δαπανά πολύ περισσότερα χρήματα από ότι η Ελλάδα ενώ λόγω της αμυντικής της βιομηχανίας και των εξαγωγών, μεγάλο μέρος των δαπανών επιστρέφει στην τοπική οικονομία (Κτενάς, 2023)(defencepoint, 2024).

Συστήματα Αεράμυνας

Η Τουρκία παρέλαβε το 2019 ρωσικούς αντιαεροπορικούς πυραύλους πολύ μακρού βεληνεκούς S-400. Επιπλέον, επιδιώκει την ανάπτυξη ενός πολυστρωματικού αντιαεροπορικού συστήματος, με τους τουρκικής κατασκευής μικρού – μέσου βεληνεκούς πυραύλους Hisar O+, Siper και Sungur (Η Ναυτεμπορική, 2022)(Ζαχαράκη, 2023).

Πολεμική Αεροπορία

Η τουρκική Πολεμική Αεροπορία έχει μείνει αρκετά πίσω από την αντίστοιχη ελληνική, αφού το κύριο μαχητικό αεροσκάφος της είναι το F-16, από το οποίο διαθέτει 29 C/D Block 50, 69 C/D Block 50TM, 97 Block 40TM και 35 από τα παλιότερα Block 30. Διαθέτει δηλαδή συνολικά περί τα 230 μαχητικά F-16, ενώ έχει υποβάλλει αίτημα, το οποίο πρόσφατα εγκρίθηκε από το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, για τον εκσυγχρονισμό 79 εξ αυτών σε Block 70 (Viper) και αγορά άλλων 40 (Νέδος, 2024)(Ναυτεμπορική, 2024).

Υπογραμμίζεται, ότι η Τουρκία αποβλήθηκε πρόσφατα από το πρόγραμμα των μαχητικών F-35 και δε θα αποκτήσει το υπόψη υπερσύγχρονο αεροσκάφος, όσο διατηρεί στην κατοχή της τους ρωσικούς πυραύλους S-400 (Η Καθημερινή, 2024). Ωστόσο, είναι σημαντικό να επισημανθούν δύο θέματα. Πρώτον, ότι τα τουρκικά F-16 εξοπλίζονται με τον τουρκικής κατασκευής πύραυλο cruise SOM, (ο οποίος αναμένεται να εξοπλίσει και τουρκικά UAV) ο οποίος μπορεί να φτάσει μέχρι τα 250 χλμ. βεληνεκές (Νικήτας, 2023). Δεύτερον, ότι από το 2016 αναπτύσσεται το μαχητικό αεροσκάφος πέμπτης γενιάς KAAN, σε συνεργασία με βρετανική εταιρεία, τα οποία πραγματοποίησε το 2024 την πρώτη του πτήση (Κτενάς, 2024).

Πολεμικό Ναυτικό

Το Πολεμικό Ναυτικό της γείτονος χώρας, έχει στο οπλοστάσιο του 1 φρεγάτα κλάσης Instabul (αναμένονται ακόμη 3 μέχρι το 2030), 4 φρεγάτες MEKO-200TN track II, 4 φρεγάτες MEKO-200TN track I, 8 φρεγάτες Gabya, ενώ διαθέτει στόλο υποβρυχίων ο οποίος απαρτίζεται από 1 214TN (αναμένονται ακόμη 5 μέχρι το 2030), 4 209/1400mod, 4 209/1400 και 4 209/1200 (τα οποία αναμένεται να αποσυρθούν μέχρι το 2030). Τονίζεται ότι η τουρκική ναυπηγική δυνατότητα έχει αυξηθεί σε σημαντικό βαθμό τα τελευταία χρόνια, με τη ναυπήγηση των τουρκικών φρεγατών κλάσης Instabul και των κορβετών κλάσης Ada να είναι σε πρώτο πλάνο (Νέδος, 2024). Εκτός αυτών, ναυπηγούνται το σκάφος ανεφοδιασμού και υποστήριξης μάχης Derya, το σκάφος ανεφοδιασμού Arif Ekmeci, το μη επανδρωμένο εξοπλισμένο όχημα επιφανείας Marlin, ενώ ταυτόχρονα εκσυγχρονίζονται οι φρεγάτες τύπου MEKO (Ναυτεμπορική, 2024). Επιπρόσθετα, έχει αποφασιστεί η μελλοντική κατασκευή ενός νέου αεροπλανοφόρου, καθώς και περιπολικών ανοικτής θαλάσσης Hisar. Όσον αφορά το στόλο υποβρυχίων, αυτός αναμένεται να ενισχυθεί με τα υποβρύχια τύπου 214 τα οποία είναι αντίστοιχα με τα ελληνικά κλάσης Παπανικολής (Ιωαννίδης, 2024). Αναμένεται λοιπόν μέχρι το 2030, η απόκτηση από την τουρκική πλευρά μίας τεράστιας πολεμικής ναυτικής δύναμης, εφάμιλλης με αυτή της Μ. Βρετανίας, η οποία θα διαθέτει συνολικά 16 φρεγάτες, με τη διαφορά ότι δε θα διαθέτει πυρηνικά υποβρύχια (Λαυρέντζος, 2024).

Ειδικές Δυνάμεις

Οι τουρκικές ειδικές δυνάμεις αριθμούν περί τα 40.000 άτομα προσωπικό και αποτελούνται από τους Καταδρομείς, τους Πεζοναύτες, τους Υποβρύχιους

Καταστροφείς SAT και SAS και τους Bordo Bereli. Υπάρχουν περίπου 40 αερομεταφερόμενα τάγματα Καταδρομών αποτελούμενα από επαγγελματίες στρατιωτικούς, με βαρύ οπλισμό, τα οποία είναι υψηλής ετοιμότητας και μεταφέρονται από ελικόπτερα και αεροσκάφη. Την ελίτ των τουρκικών δυνάμεων αποτελεί η Τουρκική Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων (Bordo Bereli), 1800 στρατιωτικών οι οποίοι μπορούν να δράσουν σε βάθος μέχρι και 50χλμ. πίσω από την πρώτη γραμμή. Επίσης, η Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών SAT η οποία έχει δομή αντίστοιχη των αμερικανών SEALs αριθμεί 300 άτομα και αναλαμβάνει επιθετικές επιχειρήσεις, ενώ η Μονάδα SAS αναλαμβάνει αμυντικές (ellinikos-stratos, 2022)

Στρατηγικά Όπλα

Υπάρχουν πληροφορίες οι οποίες αναφέρουν, ότι η Τουρκία διαθέτει στο οπλοστάσιο της πάνω από 800 βαλλιστικούς πυραύλους μεγάλου και μεσαίου βεληνεκούς, όπως οι Bora με ακτίνα έως 700χλμ. και οι Yildirim ο οποίος ξεκινά από τα 150χλμ. και στην πιο εξελιγμένη έκδοση του θα μπορεί να φτάνει τα 900 με 2.500χλμ. Οι υπόψη πυραύλοι θα μπορούσαν να πλήξουν οποιοδήποτε σημείο της Ελλάδας, ενώ η αναχαίτιση τους από τα ελληνικά αντιαεροπορικά συστήματα, κρίνεται αμφίβολη σε περίπτωση κορεσμού (Πατσουλές, 2023). Επίσης, η τουρκική κυβέρνηση δήλωσε πρόσφατα, ότι έχει ξεκινήσει η παραγωγή του βαλλιστικού πυραύλου Tayfun, το μέγιστο βεληνεκές του οποίου σύμφωνα με τουρκικές πηγές, θα μπορεί να φτάσει τα 1.500χλμ.

Συμμετοχή σε Οργανισμούς- Βάσεις

Η Τουρκία είναι μέλος του NATO από το 1952, μέλος του ΟΗΕ, ενώ είναι υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ (U.S. Embassy). Ένα από τα πλεονεκτήματα των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, είναι η τήρηση στρατιωτικών δυνάμεων σε άλλες χώρες. Ειδικότερα, η Τουρκία διαθέτει στρατιωτική παρουσία στην Αλβανία, στο Κατάρ, στη Σομαλία, στο βόρειο Ιράκ, στη Λιβύη, στη βόρεια Συρία, στο Αζερμπαϊτζάν, ενώ στην Κύπρο τηρεί κατοχική δύναμη 30χιλ. ανδρών (slpress, 2020) (Χωραφάς, 2023).

Κεφάλαιο 7: Συμπεράσματα

Η Τουρκία φιλοδοξεί τα επόμενα χρόνια να καταστεί περιφερειακή δύναμη και σε μερικές δεκαετίες να ανήκει στις Μεγάλες Δυνάμεις της διεθνούς σκηνής. Αυτό επιδιώκει να το πετύχει, αναβιώνοντας την Οθωμανική Αυτοκρατορία και αποκτώντας ηγεμονική επιρροή στα εδάφη που αυτή κατείχε. Για να επιτύχει τους στόχους της, κάνει χρήση της στρατιωτικής της δύναμης, προχωρώντας χωρίς ενδοιασμούς στη διεξαγωγή πολέμων στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Ως συνέπεια, οι τουρκικές επιδιώξεις αποτελούν για την Ελλάδα υπαρξιακή απειλή. Οι τουρκικές διεκδικήσεις και αμφισβητήσεις είναι ασταμάτητες στο πέρασμα του χρόνου, ενώ αυξάνονται διαρκώς. Η Τουρκία, στα πλαίσια της προώθησης του δόγματος της Γαλάζιας Πατρίδας, θέτει πλέον υπό ανοιχτή αμφισβήτηση τη Συνθήκη της Λωζάννης, διεκδικεί περίπου το μισό Αιγαίο, δημιουργεί κωλύματα σε Ελλάδα και Κύπρο σχετικά με την εκμετάλλευση των υποθαλασσίων υδρογονανθράκων, ενώ θέτει απροκάλυπτα την απειλή πολέμου (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2023)

Είναι δυνατή μία ειρηνική διευθέτηση της ελληνοτουρκικής διένεξης;

Οι αδιάκοπες και συνεχώς διευρυνόμενες τουρκικές διεκδικήσεις, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη επιθετικότητα και τις απειλές πολέμου, δείχνουν για ακόμη μία φορά ότι η τουρκική στρατηγική είναι διαχρονική, συγκεκριμένη και δε μεταβάλλεται, παρά μόνο προσαρμόζεται στα τρέχοντα δεδομένα. Επομένως, μία ειρηνική διευθέτηση αν και θα ήταν επιθυμητή, δεν είναι ρεαλιστική ανάμεσα στις δύο πλευρές. Ακόμη και αν μετά από διερευνητικές επαφές οι δύο πλευρές κατέληγαν σε μία συμβιβαστική λύση για το Αιγαίο, η Τουρκία δε θα έπαυε τις διεκδικήσεις, αφού το ελληνικό κράτος αποτελεί εμπόδιο στην αναθεωρητική πολιτική της και στην προσπάθεια απόκτησης ρόλου περιφερειακής δύναμης.

Η συνεχής επίκληση της Ελλάδος στο διεθνές δίκαιο, αν και ορθή, δεν είναι επαρκής, απέναντι σε ένα γείτονα ο οποίος επιλέγει να αγνοεί πολλά σημεία του διεθνούς δικαίου και ο οποίος ενεργεί κατά κύριο λόγο με γνώμονα την ισχύ, ενώ χρησιμοποιεί εκτεταμένα τις στρατηγικές του πειθαναγκασμού και του πολέμου. Η Ελλάδα, καταφεύγει διαχρονικά στην πολιτική του κατευνασμού απέναντι σε μία άπληστη Τουρκία, η οποία διακρίνοντας την αδυναμία της ελληνικής πλευράς, στο πλαίσιο επίτευξης των στόχων, της αναβαθμίζει τις προκλήσεις και τις διεκδικήσεις της. Όπως έχει αποδειχθεί, η υπόψη πολιτική κατά την οποία θα πρέπει να αποφευχθεί πάση

θυσία μία ένοπλη σύγκρουση, είναι αναποτελεσματική και απλά μεταθέτει τα προβλήματα στο μέλλον, η επίλυση των οποίων μπορεί να γίνει υπό χειρότερες συνθήκες.

Με ποιον τρόπο μπορεί να αποφευχθεί μία ένοπλη σύγκρουση;

Η λύση για την αποφυγή της εμπόλεμης σύγκρουσης μεταξύ των δύο κρατών, φαίνεται να είναι η αναβάθμιση της αποτρεπτικής ικανότητας της Ελλάδος, μέσω της δημιουργίας μίας σχετικής ισορροπίας ισχύος. Για να συμβεί το παραπάνω, είναι απαραίτητη η ενίσχυση των συντελεστών ισχύος της, ακολουθώντας μία στρατηγική εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης. Ταυτόχρονα, θα πρέπει η Ελλάδα να συνεχίσει να επικαλείται το διεθνές δίκαιο, με σκοπό τη διαφύλαξη των κυριαρχικών της δικαιωμάτων.

Το νόημα της αποτροπής (σκοπός της οποίας δεν είναι η ολική επικράτηση στον αντίπαλο), είναι ο εξαναγκασμός του αντιπάλου να μην προσφύγει σε πολεμικές πράξεις, μέσω της δημιουργίας φόβου ότι θα υποστεί μεγάλες ζημιές, εξανεμίζοντας τυχόν κέρδη του. Έτσι, η Τουρκία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις απώλειες τις οποίες θα έχει, σε περίπτωση κατά την οποία προβεί σε επιθετικές ενέργειες κατά της Ελλάδας, εάν η τελευταία αποφασίσει να προχωρήσει σε έναν γενικευμένο πόλεμο (Δασκαλάκης, 2023).

Επομένως, για να αποφύγει τον πόλεμο, η Ελλάδα θα πρέπει να εστιάσει στην ενίσχυση των συντελεστών ισχύος της. Όσον αφορά τις ένοπλες δυνάμεις, είναι γεγονός, ότι μετά από μια αποχή περίπου δεκαπέντε ετών στην ενίσχυση των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει τα τελευταία έτη την αναβάθμιση τους, έχοντας ως επιδίωξη τη μεταβολή της στρατιωτικής ισορροπίας ισχύος προς όφελός της. Η αγορά των μαχητικών Rafale και των φρεγατών Belharra και επιπλέον η αναβάθμιση των F-16, σε συνδυασμό με την αποβολή της Τουρκίας από το πρόγραμμα των μαχητικών F-35, αποτελούν σωστά βήματα προς την κατεύθυνση εξισορρόπησης της τουρκικής απειλής. Ωστόσο, η Ελλάδα σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να επαναπαύεται, αλλά αντίθετα θα πρέπει να συνεχίσει τις ορθές και στοχευμένες κινήσεις, με σκοπό την ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεών της. Μεγάλο μειονέκτημα της Ελλάδας το οποίο θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη και να αντιμετωπιστεί άμεσα, είναι η ισχνή αμυντική της βιομηχανία σε αντίθεση με την Τουρκία, η οποία αναπτύσσει μία εξαιρετικά ισχυρή βιομηχανία παραγωγής οπλικών συστημάτων. Η ανάπτυξη από την Τουρκία εγχώριων στρατηγικών όπλων μεγάλης εμβέλειας (π.χ.

βαλλιστικοί πύραυλοι) θα πρέπει να ανησυχήσει άμεσα την Ελλάδα, η οποία δε διαθέτει αντίστοιχα όπλα, ούτε έχει προγραμματίσει τη μελλοντική απόκτησή τους. Ένα άλλο πρόβλημα υψίστης σημασίας το οποίο θα αντιμετωπίσει μελλοντικά η Ελλάδα, είναι η πιθανή απόκτηση από τη γείτονα χώρα πυρηνικού οπλοστασίου.

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει την αναβάθμιση των υπολοίπων συντελεστών ισχύος, η οποία θα οδηγήσει στη γενικότερη ενδυνάμωση της χώρας. Είναι απαραίτητο να λάβει μέτρα για την ανάπτυξη της οικονομίας της, τα οποία θα στοχεύουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας, στην ανάπτυξη εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας καθώς και στην προσέλκυση σημαντικών ξένων επενδύσεων. Με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρει να αυξήσει το ΑΕΠ της και να προχωρήσει σε περαιτέρω ενίσχυση της στρατιωτικής της ισχύος. Επίσης, οφείλει να λάβει άμεσα μέτρα για την αντιμετώπιση της μείωσης του πληθυσμού της χώρας, ένα πρόβλημα το οποίο μελλοντικά δύναται να απειλήσει την ίδια την ύπαρξη του ελληνικού έθνους.

Όσον αφορά την εξωτερική εξισορρόπηση, η Ελλάδα κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση, σχηματίζοντας συμμαχίες και συνάπτοντας συμφωνίες με άλλα κράτη, όπως οι ΗΠΑ και η Γαλλία. Το ίδιο πράττει όμως και η Τουρκία, η οποία καλλιεργεί σχέσεις με άλλα κράτη τα οποία μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, όπως η θρησκεία και η εθνικότητα.

Όπως συμπεραίνεται από τα παραπάνω, την απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της εργασίας, δίνει η λέξη *αποτροπή*. Ωστόσο, όσο εύκολη είναι η απάντηση, τόσο δύσκολη είναι η πράξη. Για την επίτευξη ισορροπίας ισχύος, η οποία θα επιφέρει την ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας της χώρας, η Ελλάδα υποχρεούται να κάνει άλματα στον τομέα των εξοπλισμών και της αμυντικής βιομηχανίας, ενώ είναι επιτακτική ανάγκη να λάβει άμεσα μέτρα για τη διευθέτηση ζητημάτων, όπως η πληθυσμιακή συρρίκνωση. Έτσι, παρά το γεγονός ότι οι τουρκικές διεκδικήσεις και αμφισβητήσεις δεν πρόκειται να σταματήσουν, μιας και αποτελούν μέρος της αναθεωρητικής τουρκικής Στρατηγικής, η Τουρκία θα σκεφτεί σοβαρά να δημιουργήσει κάποιο επεισόδιο το οποίο μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε γενικευμένο πόλεμο, ο οποίος θα έχει τεράστιο κόστος και για την ίδια. Σε αντίθετη περίπτωση όμως, ο Τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν δε θα διστάσει να κάνει πράξει την απειλή του: «Θα έρθουμε μια νύχτα ξαφνικά»...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βιβλία

Ηρακλείδης, Α. 2019. *Διεθνείς Σχέσεις: Θεωρητικές προσεγγίσεις στα σύγχρονα διεθνή προβλήματα*. Αθήνα: Σιδέρης

Κουσκουβέλης, Η. 2004. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα

Κουλουμπής, Θ. 2008. *Διεθνείς Σχέσεις Ισχύς και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Παπαζήση

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. 2023. *50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και Απαντήσεις σε 20 Κρίσιμες Ερωτήσεις*. Αθήνα: Δίαυλος

Ροζάκης, Χ. 2013. *Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Παπαζήση

Χατζηθεοφάνους, Γ. 2018. *Εθνική Στρατηγική Πρόταση για ένα νέο θεσμικό Πλαίσιο*. 2^η έκδοση. Αθήνα: Σιδέρης

Πηγές Διαδικτύου

Αγουρίδης, Γ. 2023. *Επενδυτικό κενό: Ο «ελέφαντας» στο... δωμάτιο της ελληνικής οικονομίας*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/12/25/oikonomia/ependytiko-keno-o-elefantas-sto-domatio-tis-ellinikis-oikonomias/> [Accessed 14 Mar 2024]

Αγουρίδης, Γ. 2023. *«Καμπανάκι» κινδύνου για τον κίνδυνο φτώχειας στην Ελλάδα*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/05/09/oikonomia/kampanaki-kindynou-gia-ton-kindyno-ftoxeias-stin-ellada/> [Accessed 14 Mar 2024]

Αγουρίδης, Γ. 2023. *ΤτΕ: Στο 2,5% η ανάπτυξη της Ελλάδας το 2024*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/12/20/oikonomia/tte-sto-25-i-anaptyksi-tis-elladas-to-2024/> [Accessed 14 Mar 2024]

Αριστοτέλους, Α. 2022. *ΤΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ 2022*. [online] Available at: <https://www.tovima.gr/wp-content/uploads/2022/07/27/%CE%A4%CE%9F-%CE%99%CE%A3%CE%9F%CE%96%CE%A5%CE%93%CE%99%CE%9F-%CE%94%CE%A5%CE%9D%CE%91%CE%9C%CE%95%CE%A9%CE%9D-%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%91%CE%A3->

[%CE%A4%CE%9F%CE%A5%CE%A1%CE%9A%CE%99%CE%91%CE%A3-2022%CE%B2.pdf](#) [Accessed 15 Apr 2024]

Ανδρέου, Α. & Τριανταφύλλου, Δ. 2023. *Τουρκία: Μια βιομηχανία όπλων πιο αυτάρκης από ποτέ*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/05/14/analyseis-2/tourkia-mia-viomixania-oplon-pio-aytarkis-apo-pote/> [Accessed 15 Apr 2024]

Βλάσσης, Σ. 2022. *Οι δυνάμεις στρατού της Τουρκίας για εισβολή στα ελληνικά νησιά*. [online] Available at: <https://doureios.com/oi-dynameis-stratoy-tis-tourkias-gia-eisvoli-sta-ellinika-nisia/> [Accessed 15 Apr 2024]

Γενικό Επιτελείο Στρατού. *Σύνθεση Στρατού Ξηράς*. [online] Available at: <http://army.gr/el/organosi/synthesi-stratoy-xiras> [Accessed 15 Apr 2024]

Γενικό Επιτελείο Στρατού. *Στοιχεία Οργάνωσης Στρατού*. [online] Available at: <http://army.gr/el/organosi/synthesi-stratoy-xiras> [Accessed 15 Apr 2024]

Γενικό Επιτελείο Στρατού. *Ιεραρχία*. [online] Available at: <http://army.gr/el/organosi/synthesi-stratoy-xiras> [Accessed 15 Apr 2024]

ΓΕΕΘΑ. *Επιχειρήσεις & Αποστολές*. [online] Available at: <https://geetha.mil.gr/epixeiriseis-kai-apostoles/> [Accessed 15 Apr 2024]

Γιαννάκος, Κ. 2023. *Μπορεί η Ελλάδα να αποτρέψει την Τουρκία; - Τα συμβατικά μειονεκτήματα*. [online] Available at: <https://slpress.gr/ethnika/mporei-i-ellada-na-apotrepsei-tin-toyrkia-ta-symvatika-meionepektimata/> [Accessed 15 Apr 2024]

Δασκαλάκης, Ι. 2023. *Δέκα ερωτήματα για τα ελληνοτουρκικά*. [online] Available at: <https://www.liberal.gr/amyna-diplomatia/deka-erotimata-gia-ta-ellinotourkika-2023> [Accessed 18 May 2024]

Διακόπουλος, Α. & Λιάκουρας, Π. & Υφαντής, Κ., & Φίλης, Κ. 2023. *Φάκελος Ελληνοτουρκικά: Από την Γαλάζια Πατρίδα στο Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας*. [online] Available at: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2023/11/Insights-1-EL.pdf> [Accessed 07 May 2024]

Διανέοσις & ΕΛΙΑΜΕΠ & MRB, 2021. *Η Τουρκία σήμερα μέσα από το πρίσμα των opinion leaders*. [online] Available at: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2021/05/MRB-Qualitative-Research-Paper-Edited_UPD_080521-2.pdf [Accessed 28 Apr 2024]

Διανέοσις, 2022. *Πίνακας Ελεγχου της Ελληνικής Οικονομίας*. [online] Available at: <https://www.dianeosis.org/crisis-monitor/> [Accessed 14 Mar 2024]

ΕΛΙΑΜΕΠ, 2021. *Τουρκία: Ένας προβληματικός εταίρος*; [online] Available at: <https://www.eliamep.gr/en/publication/turkey-a-problem-partner/> [Accessed 28 Apr 2024]

ΕΛΣΤΑΤ, 2023. *ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ*. [online] Available at: <https://www.statistics.gr/documents/20181/7610c933-1016-8e6f-6100-230c8e9a6f89> [Accessed 14 Mar 2024]

ΕΛΣΤΑΤ, 2023. *ΥΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ*. [online] Available at: <https://www.statistics.gr/documents/20181/c8d07407-ee29-d2c2-5a89-088d6fec64df> [Accessed 14 Mar 2024]

Ζαχαράκη, Σ. 2024. *Πού βρίσκονται οι s-400 και πώς προσπαθεί να τους ξεφορτωθεί η Τουρκία;*. [online] Available at: <https://www.ethnos.gr/World/article/253017/poybriskontai400kaipospaspatheinatoysxefortotheihtoyrkia> [Accessed 15 Apr 2024]

Η Ναυτεμπορική, 2024. *Την πώληση F-16 στην Τουρκία ενέκρινε το Στέιτ Ντιπάρτμεντ – Η επίσημη επιστολή στο Κονγκρέσο*. [online] Available at: <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1577024/tin-polisi-f-16-stin-toyrkia-enekrine-to-steit-ntipartment-i-episimi-epistoli-sto-kogkreso/> [Accessed 15 Apr 2024]

Η Ναυτεμπορική, 2023. *ΕΛΣΤΑΤ: Στα 10.413.982 άτομα ο μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας – Μειωμένος κατά 0,5% σε σχέση με το 2022*. [online] Available at: <https://www.naftemporiki.gr/society/1557891/elstat-sta-10-413-982-atoma-o-monimos-plithysmos-tis-elladas-meiomenos-kata-05-se-schesi-me-to-2022/> [Accessed 14 Mar 2024]

Η Ναυτεμπορική, 2023. *Global Fire Power: Πού βρίσκεται η Ελλάδα και πού η Τουρκία μεταξύ 145 χωρών με βάση τη δύναμη πυρός*. [online] Available at: <https://www.naftemporiki.gr/politics/1427405/global-fire-power-poy-vrisketai-i-ellada-kai-poy-i-toyrkia-metaxy-145-choron-me-vasi-tin-dynami-pyros/> [Accessed 15 Apr 2024]

- Η Καθημερινή, 2024. *Λευκός Οίκος: Δεν έχει αλλάξει η θέση μας για τα F-35 στην Τουρκία*. [online] Available at: <https://www.kathimerini.gr/world/562860310/leykos-oikos-den-echei-allaxei-i-thesi-mas-gia-ta-f-35-stin-toyrkia/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Η Ναυτεμπορική, 2024. *Τουρκικό ναυτικό: Παρέλαβε τέσσερα νέα πλοία*. [online] Available at: <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1572022/toyrkiko-naytiko-parelave-tessera-neo-ploia/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Η Ναυτεμπορική, 2022. *Τουρκία: προχωρά σε παραγωγή τριών συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας και πυραύλων Tayfun*. [online] Available at: <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1419973/toyrkia-prochora-se-paragogi-trion-systimaton-antiaeroporikis-amynas-kai-pyraylon-tayfun/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Θεοφανίδης, Σ. 2019. *Στρατηγικά όπλα: Είναι ζωτικός παράγοντας αποτροπής και ΔΕΝ είναι φετίχ για την Ελλάδα*. [online] Available at: <https://www.defence-point.gr/news/stratigika-opla-einai-zotikos-paragontas-apotropis-kai-ochi-fetich-gia-tin-ellada> [Accessed 15 Apr 2024]
- Ιωάννου, Χ. 2024. *Ξένες άμεσες επενδύσεις: Δεν τα πήγαμε τόσο καλά το 2023 – Πτώση 40%*. [online] Available at: <https://www.financialreport.gr/xenes-ameses-ependyseis-den-ta-pigame-toso-kala-to-2023-ptosi-40/> [Accessed 14 Mar 2024]
- Ιωαννίδης, Σ. 2024. *Με νέες φρεγάτες απαντάει η Τουρκία στις ελληνικές Belharra*. Available at: <https://www.kathimerini.gr/politics/562813882/me-nees-fregates-apantaei-i-toyrkia-stis-ellinikes-belharra/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Καβουλάκος, Δ. 2022. *ΑΠΟΨΗ: Εξοπλισμοί Πολεμικού Ναυτικού, τα Αυτονόητα, τα Αδιανόητα και τα Ακατανόητα*. [online] Available at: https://flight.com.gr/admiral-kavoulakos-for-hellenic-navy-armaments/#goog_rewarded [Accessed 15 Apr 2024]
- Κάκαρης, Π. 2022. *Πόσο καλά γνωρίζεις τη γεωγραφία της Ελλάδας; (Συχνές ερωτήσεις)*. [online] Available at: <https://www.geografikoi.gr/geography-of-greece-faq/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κατσούφρος, Θ. 2023. *Τι σημαίνει «οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας;»* [online] Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/ti-semainei-oriothetese-ton-thalassion-zonon-metaxe-elladas-kai-toerkias_gr_642172e0e4b0ad12f349686c [Accessed 07 May 2024]

- Καλτσάς, Β. 2023. *Οικονομικό κρας τεστ Ελλάδας και Τουρκίας*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/03/25/analyseis-2/oikonomia-kras-test-elladas-tourkias/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κανελλόπουλος, Γ. 2024. Τουρκία: Έτος καμπής το 2024 για την οικονομία. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/03/04/diethni/tourkia-etos-kampis-to-2024-gia-tin-oikonomia/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κανελλόπουλος, Γ. 2024. *Τουρκία έτος καμπής το 2024 για την οικονομία*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/03/04/diethni/tourkia-etos-kampis-to-2024-gia-tin-oikonomia/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κανελλόπουλος, Γ. 2024. *Τουρκία αναδιάρθρωση της οικονομίας και επενδυτική βαθμίδα το νέο μεγάλο στοίχημα*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/01/22/diethni/tourkia-anadiarthrosi-tis-oikonomias-kai-ependytiki-vathmida-to-neo-megalo-stoixima/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κεσιετζής, Κ. 2024. *IOBE: Σε κρίσιμο σταυροδρόμι η ελληνική οικονομία – Οι επενδύσεις βασική προτεραιότητα για το 2024*. [online] Available at: <https://www.insider.gr/oikonomia/307022/iobe-se-krisimo-stayrodromi-i-elliniki-oikonomia-oi-ependyseis-basiki> [Accessed 14 Mar 2024]
- Κρασσάς, Ι. 2023. *Η ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων*. [online] Available at: <https://www.vradini.gr/article/apopseis/691623-h-etoimothta-twn-enoplwn-dynamewn> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κτενάς, Χ. 2024. *Βίντεο: Το τουρκικό μαχητικό 5^{ης} γενιάς Kaan έκανε την πρώτη του πτήση*. [online] Available at: <https://flight.com.gr/kaan-first-flight/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κτενάς, Χ. 2023. *Ανάλυση: Αμυντικές δαπάνες Ελλάδας – Τουρκίας 200 – 2022, άλμα στο κενό και χωρίς εφεδρικό*. [online] Available at: <https://flight.com.gr/analisi-amintikes-dapanes-elladas-tourkias-2023/> [Accessed 15 Apr 2024]
- Κτενάς, Χ. 2024. *Τουρκία: Ο πληθυσμός έφθασε τα 85,4 εκατομμύρια – πρώτα σημάδια γήρανσης*. [online] Available at: https://flight.com.gr/tourkikos-plithismos-85-ekat/#goog_rewarded [Accessed 28 Apr 2024]

Κόντη, Δ. 2023. *Χαμηλά παραμένει η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας*. [online] Available at: <https://www.kathimerini.gr/economy/562483186/chamila-paramenei-i-antagonistikotita-tis-elladas/> [Accessed 14 Mar 2024]

Λαυρέντζος, Α. 2024. *Γιώργος Φίλης: Δυστυχώς αφήνουμε την Τουρκία να αποκτήσει υπεροπλία στο Αιγαίο*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=Bo6SyQvyPBw> [Accessed 15 Apr 2024]

Λιάκουρας, Π. *Η αποστρατικοποίηση με τη Συνθήκη της Λωζάννης: όψεις ασφάλειας και εξέλιξης*. [pdf] Available at: <https://eclass.unipi.gr/modules/document/file.php/EBI193/23.H%20%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%BC%CE%B5%20%CF%84%CE%B7%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%20%CF%84%CE%B7%CF%82%20%CE%9B%CF%89%CE%B6%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82.pdf> [Accessed 07 May 2024]

Μαζανίτης, Χ. 2024. *Οι φρεγάτες Constellation αλλάζουν το πρόγραμμα των MEKO – Το Πολεμικό Ναυτικό στη νέα εποχή*. [online] Available at: <https://www.enikos.gr/politics/oi-fregates-constellation-allazoun-to-programma-ton-meko-to-polemiko-naftiko-stin-nea-epochi/2099270/> [Accessed 15 Apr 2024]

Μαζαράκης, Α. 2020. *Η δημογραφική εξέλιξη της Τουρκίας*. [online] Available at: <https://www.parapolitika.gr/stiles/andreas-mazarakis/article/1040444/i-diografiki-exelixa-tis-tourkias/> [Accessed 28 Apr 2024]

Μαυραγάνης, Κ. 2023. *Τι συμβαίνει με τα drones της Τουρκίας: Τα σχέδια της Άγκυρας για τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη*. [online] Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/mh-demosieete-ti-semvainei-me-ta-drones-tis-toerkias_gr_64804097e4b027d92f894838 [Accessed 15 Apr 2024]

Νικήτας, Γ. 2023. *Η ελληνική αποτροπή και η πραγματική τουρκική απειλή: Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί; Τα δεδομένα και αναγκαίες ενέργειες εκσυγχρονισμού*. [online] Available at: <https://defencereview.gr/the-turkish-threats-and-the-hellenic-air-defense/> [Accessed 15 Apr 2024]

Νέδος, Β. 2024. *Ελλάδα – Τουρκία: Το κρας τεστ των εξοπλισμών μέχρι το 2030*. [online] Available at: <https://www.kathimerini.gr/politics/foreign->

[policy/562851976/ellada-toyrkia-to-kras-test-ton-exoplismon-mechri-to-2030/](https://www.huffingtonpost.gr/entry/yia-6-aeystoe-ena-chrono-meta-ten-senapse-tes-elleno-aiyeptiakes-semfonias-yia-oriothetese-aoz_gr_610a5ad4e4b039aafa115183)

[Accessed 15 Apr 2024]

Νησίδου, Η. 2021. *Ένα χρόνο μετά τη σύναψη της Ελληνο-Αιγυπτιακής Συμφωνίας για οριοθέτηση ΑΟΖ*. [online] Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/yia-6-aeystoe-ena-chrono-meta-ten-senapse-tes-elleno-aiyeptiakes-semfonias-yia-oriothetese-aoz_gr_610a5ad4e4b039aafa115183 [Accessed 07 May 2024]

Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2024. *Ανεργία: Δευτεραθλήτρια στην ΕΕ η Ελλάδα με 9,4% τον Νοέμβριο – Ψηλά και στην ανεργία των νέων*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/01/09/oikonomia/anergia-deyterathlitria-stin-ee-i-ellada-me-94-ton-noemvrio-psila-kai-stin-anergia-ton-neon/> [Accessed 14 Mar 2024]

ΟΤ, 2023. *Οικονομία: Στα 36,7 δισ. ευρώ οι συνολικές επενδύσεις το 2022*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/05/06/oikonomia/oikonomia-sta-367-dis-eyro-oi-synolikes-ependyseis-to-2022/> [Accessed 14 Mar 2024]

Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2024. *ΕΛΣΤΑΤ: Στο 10,4% η ανεργία τον Ιανουάριο του 2024*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/03/01/oikonomia/elstat-sto-104-i-anergia-ton-ianouario-tou-2024/> [Accessed 14 Mar 2024]

Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2023. *Eurostat: «Πρωταθλήτρια» η Ελλάδα στο δημόσιο χρέος αλλά και στη μείωσή του*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/07/21/oikonomia/eurostat-protathlitria-i-ellada-sto-dimosio-xreos-alla-kai-sti-meiosi-tou/> [Accessed 14 Mar 2024]

Οικονομικός Ταχυδρόμος, 2024. *NATO: Ποιες χώρες ξοδεύουν τα περισσότερα για αμυντικές δαπάνες – Η θέση της Ελλάδας*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/02/12/diethni/nato-poiex-xores-ksodeyoun-ta-perissotera-gia-amyntikes-dapanes-i-thesi-tis-elladas/> [Accessed 15 Apr 2024]

Παπασταυρίδης, Ε. 2020. *Οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο θαλάσσιο χώρο από την οπτική του διεθνούς δικαίου*. [online] Available at: https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/07/Policy-paper-36-Papastavridis-9.7_Greek-v2.pdf [Accessed 07 May 2024]

Πατσουλές, Δ. 2023. *Η τουρκική βαλλιστική απειλή και η ανάγκη ελληνικών αντιμέτρων με έμφαση στην αντιβαλλιστική άμυνα και στο αντίπαλο πυραυλικό δέος*.

[online] Available at: <https://defencereview.gr/turkish-missile-ballistic-weapons-and-hellenic-armed-forces-answer/> [Accessed 15 Apr 2024]

Παπανδρέου, Α., 2023. *Ελληνικός Στρατός: Είναι εφικτή η αντικατάσταση των παρωχημένων συστημάτων του ή θα χρειαστεί μείωση των οροφών οπλικών συστημάτων;* [online] Available at: <https://defencereview.gr/ellinikos-stratos-einai-efikti-i-anti/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ. *Αρχηγείο Στόλου.* [online] Available at: <https://hellenicnavy.gr/archigeio-stoloy-as/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ. *Διοίκηση Ναυτικής Εκπαίδευσης.* [online] Available at: <https://hellenicnavy.gr/archigeio-stoloy-as/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ. *Διοίκηση Διοικητικής Μέριμνας.* [online] Available at: <https://hellenicnavy.gr/archigeio-stoloy-as/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. *Οργανωτική Δομή.* [online] Available at: <https://www.haf.gr/structure/ata/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. *Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας.* [online] Available at: <https://www.haf.gr/structure/ata/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. *Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας.* [online] Available at: <https://www.haf.gr/structure/ata/> [Accessed 15 Apr 2024]

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. *Οπλοστάσιο.* [online] Available at: <https://www.haf.gr/arsenal/> [Accessed 15 Apr 2024]

Ρομπόλης, Σ. & Μπέτσης, Β., 2024. *Κατά κεφαλήν ΑΕΠ και αγοραστική δύναμη των μισθών στην Ελλάδα.* [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/04/16/apopseis/experts/kata-kefalin-aep-kai-agorastikoi-dynami-ton-misthon-stin-ellada/> [Accessed 14 Mar 2024]

Ρόμπολης, Γ. & Μπέτσης, Β. 2024. *Το δημογραφικό πρόβλημα στη Γαλλία και στην Ελλάδα.* [online] Available at: <https://www.ot.gr/2024/02/16/apopseis/to-dimografiko-provlima-sti-gallia-kai-tin-ellada/> [Accessed 14 Mar 2024]

Συρίγος, Α. 2020. *Τουρκικές διεκδικήσεις σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο – 60 χάρτες που εξηγούν τις διαφορές Ελλάδας –Τουρκίας.* [pdf] Available at: https://www.syrigos.gr/books/60_maps_gr.pdf [Accessed 07 May 2024]

Συρίγος, Α. *ΑΟΖ Ελλάδας-Ιταλίας: Μύθοι και πραγματικότητα*. [online] Available at: <https://www.syrigos.gr/%CE%B1%CE%BF%CE%B6-ellada-italia/> [Accessed 07 May 2024]

ΤτΕ, 2023. *Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική 2022-2023*. [online] Available at: <https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typoy/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=7ef8b314-2587-49da-a22e-64c8bcf2c4be> [Accessed 14 Mar 2024]

Τόμπρα, Α. 2023. *Ελληνική Οικονομία: Πόσο ελκυστική είναι η Ελλάδα για επενδύσεις*. [online] Available at: <https://www.ot.gr/2023/11/04/oikonomia/elliniki-oikonomia-poso-elkystiki-einai-i-ellada-gia-ependyseis/> [Accessed 14 Mar 2024]

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, *Κατώτατος Μισθός*. [online] Available at: <https://ypergasias.gov.gr/ergasiakes-scheseis/syllogikes-ergasiakes-sxeseis/katotatos-misthos/> [Accessed 14 Mar 2024]

Υπουργείο Εξωτερικών, 2023. *Οδηγός (Επιχειρείν*. [online] Available at: <https://agora.mfa.gr/infofiles/%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%95%CE%99%CE%9D%202022%202%20tr.pdf> Accessed 15 Apr 2024]

Φίλιππας, Ν. 2021. *Δημογραφικό: Η σκληρή πραγματικότητα*. [online] Available at: <https://www.moneyreview.gr/opinion/58258/dimografiko-i-skliri-pragmatikotita/> [Accessed 28 Apr 2024]

Χαμηλάκης, Γ. 2020. *Τι είναι τα Χωρικά Ύδατα και ποιες οι ελληνοτουρκικές διαφορές*. [online] Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/ti-einai-ta-chorika-edata-kai-poies-oi-ellenotoerkikes-diafores_gr_5f48b047c5b64f17e13bab43 [Accessed 07 May 2024]

Χαρακόπουλος, Μ. 2018. *Η πληθυσμιακή σχέση Ελλάδος – Τουρκίας από 1:2 το 1928 έφτασε 1:7* [online] Available at: <https://www.eleftheria.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/item/204461.html> [Accessed 28 Apr 2024]

Χρυσολωρά, Ε. 2023. *Ουραγός η Ελλάδα στην παραγωγικότητα*. [online] Available at: <https://www.kathimerini.gr/economy/562760857/oyragos-i-ellada-stin-paragogikotita/> [Accessed 14 Mar 2024]

Χωραφάς, Β. 2023. *Οι Γεωστρατηγικές επιλογές της Τουρκίας μετά τις εκλογές*. [online] Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/yeostrategyikes-epiloyes-tes-toerkias-meta-tis-ekloyes_gr_64747266e4b045ce2483f7c5/ [Accessed 15 Apr 2024]

Business Daily, 2023. *Οι επτά δείκτες που επιβεβαιώνουν την ανθεκτικότητα της οικονομίας*. [online] Available at: https://www.businessdaily.gr/oikonomia/99481_oiepta-deiktes-poy-epibebaiounyn-tin-anthektikotita-tis-oikonomias [Accessed 14 Mar 2024]

Business Daily, 2023. *Πώς έγινε η Ελλάδα...πρωταθλήτρια σε ρυθμό ανάπτυξης στην ευρωζώνη*. [online] Available at: https://www.businessdaily.gr/oikonomia/102878_pos-egine-i-ellada-protathlitria-se-rythmo-anaptyxis-stin-eyrozoni [Accessed 14 Mar 2024]

Defencereview, 2023. *Νέα όπλα προσβολής για τα ελληνικά F-16*. [online] Available at: <https://defencereview.gr/nea-opla-prosvolis-gia-ta-ellinika-f-16-oi/> [Accessed 15 Apr 2024]

Defencepoint, 2024. *Τουρκία: Στρατιωτικές δαπάνες σχεδόν 16 δις. δολ. Το 2023, 40 δις. το 2024*. [online] Available at: <https://www.defence-point.gr/news/toyrkia-stratitikes-dapanes-schedon-16-dis-dol-to-2023-40-dis-to-2024> [Accessed 15 Apr 2024]

DefenceReview, 2023. *Ο βαλλιστικός πύραυλος Tayfun έχει τεθεί σε παραγωγή, ανακοίνωσε ο Πρόεδρος της Προεδρίας Αμυντικής Βιομηχανίας της Τουρκίας İsmail*. [online] Available at: <https://defencereview.gr/o-vallistikos-pyraylos-tayfun-echei-tethei-se/> [Accessed 15 Apr 2024]

Defencereview, 2023. *Αιγαίο: Πως το γεωγραφικό και στρατηγικό μειονέκτημα των ελληνικών νησιών μπορεί να μεταστραφεί σε πλεονέκτημα με τις κατάλληλες επιλογές οπλικών συστημάτων*. [online] Available at: <https://defencereview.gr/aigaio-pos-to-geografiko-kai-stratigi/> [Accessed 15 Apr 2024]

ellinikos-stratos, *Δαπάνες για εξοπλισμούς*. [online] Available at: <https://www.ellinikos-stratos.com/arthra/dapanes> [Accessed 15 Apr 2024]

ellinikos-stratos, 2022. *Η απειλή των τουρκικών Ειδικών Δυνάμεων*. [online] Available at: <https://www.ellinikos-stratos.com/phpBB3/viewtopic.php?t=14778> [Accessed 15 Apr 2024]

Enterprise Greece, 2022. *ΞΕΝΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*. [online] Available at: <https://www.enterprisegreece.gov.gr/h-ellada-shmera/giati-ellada/ksenes-ameses-ependyseis> [Accessed 14 Mar 2024]

Eurydice, 2023. *Δημογραφική Κατάσταση, Γλώσσες και Θρησκείες*. [online] Available at: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/el/national-education-systems/greece/dimografiki-katastasiglosses-kai-thriskeies> [Accessed 14 Mar 2024]

NEMESIS HD, 2022. *Στρατός Ξηράς: Η Δύναμη του για το 2022*. [online] Available at: <https://nemesishd.gr/analysis/analisi-dynami-stratoy-xiras-2022/> [Accessed 15 Apr 2024]

Powergame, 2024. *Τουρκία: Σχέδια για επενδύσεις έως 15 δις. δολ. Το 2024*. [online] Available at: <https://www.powergame.gr/diethni/583715/tourkia-schedia-gia-ependyseis-eos-15-dis-dol-to-2024/> [Accessed 15 Apr 2024]

reporter, 2024. *Τουρκία αναβαθμίστηκε μία βαθμίδα από τον οίκο Fitch*. [online] Available at: <https://www.reporter.gr/Diethnh/Diethneis-Eidhseis/597138-Toyrkia-Anabathmishke-mia-bathmida-apo-ton-oiko-Fitch> [Accessed 15 Apr 2024]

Reporter, 2022. *Επενδυτικά έργα: Δυνατότητα αύξησης του ΑΕΠ 47,2 δις. στη δεκαετία*. [online] Available at: <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/Holdings-and-counseling/547914-Ependytika-erga-Dynatothta-ayxshs-toy-AEP-%E2%82%AC47,2-dis-sth-dekaetia> [Accessed 14 Mar 2024]

Reporter, 2022. *Η ανάγκη της ελληνικής οικονομίας για περισσότερες και ποιοτικότερες επενδύσεις*. [online] Available at: <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Oikonomia/547952-Oi-anagkes-ths-ellhnikhs-oikonomias-gia-%28perissoteres-kai-poiotikoteres%29-ependyseis> [Accessed 14 Mar 2024]

slpress, 2020. *Ποιες είναι οι τουρκικές βάσεις στο εξωτερικό – Πόσο απειλούν την Ελλάδα*. [online] Available at: <https://slpress.gr/ethnika/poies-einai-oi-toyrkikes-vaseis-sto-exoteriko-poso-apeiloun-tin-ellada/> [Accessed 15 Apr 2024]

TRT, 2024. *Το ανθρώπινο δυναμικό των ΤΕΔ*. [online] Available at: <https://www.trt.net.tr/greek/tourkia/2014/09/04/to-anthropino-dunamiko-ton-ted-112975> [Accessed 15 Apr 2024]

Web-greece. *Γεωγραφία της Ελλάδας*. [online] Available at: <https://web-greece.gr/tourist-information/geography-greece/> [Accessed 15 Apr 2024]

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Carr, E. H. & Cox, M. 2016. *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939*. London: Palgrave Macmillan

Heywood, A. 2011. *Global Politics*. London: Palgrave Macmillan

Mearsheimer, J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company

Morgenthau, H. & Thompson, K. 1985. *Politics Among Nations*. 6th edition. New York: Knopf

Πηγές Διαδικτύου

Britannica, *Turkey*. [online] Available at: <https://www.britannica.com/place/Turkey> [Accessed 15 Apr 2024]

Columbia. *Turkey at a Glance*. [online] Available at: <https://www.columbia.edu/~sss31/Turkiye/geo.html> [Accessed 15 Apr 2024]

Daily Sabah, 2024. *Turkish economy expands 4,5% in 2023, beating estimates*. [online] Available at: <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkish-economy-expands-45-in-2023-beating-estimates> [Accessed 15 Apr 2024]

Globalfirepower, 2024. *2024 Military Strength Ranking*. [online] Available at: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> [Accessed 15 Apr 2024]

Globalfirepower, 2024. *2024 Turkiye Military Strength*. [online] Available at: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=turkey [Accessed 15 Apr 2024]

Karadeniz Technical University, 2022. *About Turkey – geography and climate*. [online] Available at: <https://www.ktu.edu.tr/obsen/aboutturkeygeographyandclimate> [Accessed 15 Apr 2024]

reader, 2023. *Η ακτινογραφία της δύναμης της ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας – Τα βαριά χαρτιά και τα «έξυπνα όπλα»*. [online] Available at: <https://www.reader.gr/ellada/i-aktinografia-tis-dynamis-tis-ellinikis-polemikis-aeroporias-ta-baria-hartia-kai-ta-exypna> [Accessed 15 Apr 2024]

Statista, 2024. *Turkey: Gross domestic product (GDP) per capita in current prices from 1987 to 2028*. [online] Available at: <https://www.statista.com/statistics/263599/gross-domestic-product-gdp-per-capita-in-turkey/> [Accessed 15 Apr 2024]

Statista, 2024. *Turkey: Unemployment rate from 1999 to 2022*. [online] Available at: <https://www.statista.com/statistics/263708/unemployment-rate-in-turkey/> [Accessed 15 Apr 2024]

Trading Economics, 2024. *Turkey unemployment rate*. [online] Available at: <https://tradingeconomics.com/turkey/unemployment-rate> [Accessed 15 Apr 2024]

Trading Economics. *Greece Government Debt to GDP*. [online] Available at: <https://tradingeconomics.com/greece/government-debt-to-gdp> [Accessed 14 Mar 2024]

U.S. Embassy & Consulates in Turkiye. *Policy & History*. [online] Available at: <https://tr.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/> [Accessed 28 Apr 2024]